

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

6^e JAARGANG

WOENSDAG 28 SEPTEMBER 1921

No. 300

INHOUD

Blz.

EEN TERUGBLIK OP HET VRIJHANDELSCONGRES door <i>J. A. Hobson</i>	827
De Statistiek van Voortbrenging en Verbruik I door <i>Ir. C. F. Stork</i>	829
De Productiestatistiek 1919 door <i>Dr. A. O. Holwerda</i>	831
Eenige beschouwingen omtrent het Financieel systeem der Vereenigde Staten van Noord-Amerika II door <i>Mr. Dr. A. Spanjer</i>	833
Productieverdichting en de crisis II door <i>Ir. E. Hijmans</i> ..	835
Londensche 'Correspondentie'	838
De Rijksmiddelen	839
AAANTEKENING:	
De ongefundeerde vorderingen der Vereenigde Staten..	840
INGEZONDEN STUKKEN:	
De Nederlandsch-Indische uitvoerrechten op Petroleum-producten door <i>Jhr. Dr. C. G. Sandberg</i>	840
Beperte Protectie of Vrijhandel door <i>P. N. Baltus</i> ..	840
MAANDCIJFERS:	
Overzicht der Rijksmiddelen	841
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	841—848
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUÛT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN.

Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.*Assistent-Redacteur voor het weekblad: *D. J. Wansink.*Secretariaat: *Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam.*Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.*Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: *Economisch Instituut.*Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 25,— per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën f 0.50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

26 SEPTEMBER 1921.

De geldmarkt was de afgelopen week iets ruimer. De prolongatie-rente noteerde aanvankelijk iets hoger, maar liep al spoedig tot 3 pCt. terug.

Particulier disconto was omstreeks 4% pCt. Er was echter meer geld dan de vorige week, zoodat men tot deze rente gemakkelijker kon plaatszen.

Bij de inschrijving tot het bekomen van schatkist-promessen werd ingeschreven in totaal voor f 107.060.000. Toegewezen werden f 71.040.000 driemaandspromessen à f 987,73 en f 22.250.000 6-maands-

promessen à f 980,—, zijnde een disconto van resp. 4% en 4 pCt.

Na de plotselinge verheffing van Maandagochtend bleef de wisselmarkt verder de geheele week flauw gestemd. Wel kwamen nog herhaaldelijk kleine verheffingen voor; maar de grondtoon bleef flauw, ook zelfs voor ponden en dollars, welke beide wissels niet onbelangrijk lager sloten.

LONDEN, 24 SEPTEMBER 1921.

Ten gevolge van de groote inkrimping van beschikbare middelen wegens de terugbetaling der door den Staat van de Bank of England geleende gelden, was geld minder overvloedig. Hernieuwing van daggeld 3½—4 pCt., terwijl nieuw geld zelden beneden 3½ pCt. daalde. Zevendaagsgeld deed in 't algemeen 4 pCt.

De discontomarkt deed een poging vaster te worden, doch slaagde hierin niet zeer, daar men een dringende vraag naar eind December vervallende Schatkistbiljetten verwachtte, ondanks de £ 60 milioën, waarop de inschrijving was opengesteld.

2-maandspapier à 4½—½ pCt.

3 " " " à 4½—¾ " "

4 " " " à 4¼—¾ " "

6 " " " à 4½—¾ " "

Gezien de vermindering van het bankdisconto van de Federal Reserve Bank te New York van 5½ tot 5 pCt., was Lombard Street eenigszins teleurgesteld, toen de Bank of England geen verandering aanbracht. Men beweert, dat de reden hiervan is, dat de Staat in de komende maanden groote bedragen zal hebben te leenen, dat daardoor inflatie onvermijdelijk is en dat dientengevolge het disconto hoog moet worden gehouden.

EEN TERUGBLIK OP HET VRIJ-
HANDELSCONGRES.

Tijdstip en plaats van samenkomst van het Internationale Congres van Vrijhandelaren, dat van 13—15 September j.l. te Amsterdam bijeenkwam, waren uitnemend gekozen. Want de verkeerde vredesvoorwaarden en de ver dwaasdheid van het nationalisme, zooals dat na den oorlog zich doet gelden, hebben nieuwe, kunstmatige tariefgebieden doen ontstaan en de meeste staten ertoe gebracht bestaande tariefmuren te verhoogen en, in sommige gevallen, nieuwe belemmeringen aan den export in den weg te leggen. Engeland, een pionier van den vrijhandel, is zelf als tijdelijk slachtoffer van de hevigheid der reactionaire beweging gevallen; zijn nieuwe Safeguarding of Industries Act spreidt slechts een dunnen mantel over het schaamteloze protectionisme, dat in deze bewe-

ging aanwezig is. Daarom was er nooit een beter tijdstip voor een groote bijeenkomst van vrijhandelaren en nergens een betere stad hiervoor dan de handelsstad, hoofdstad van het ééne groote handelsvolk, dat nog geheel ongeschokt staat op den grondslag der vrijhandelsbeginselen.

Het kan paradoxaal klinken, maar de beteekenis der vergadering wordt bevestigd door de gebreken, klevende aan haar vertegenwoordigend karakter. Frankrijk en België waren niet aanwezig, omdat de heeren Strauss, Yves Guyot en hunne vrienden er de voorkeur aan gaven, zich aan hun particuliere gevoelens van vijandschap over te geven, liever dan op weloverwogen wijze bij te dragen tot het herstel van de lijdende wereld. Zij wilden geen Duitschers ontmoeten, ten einde over het algemeen belang te beraadslagen, liever offerden zij het algemeen belang op. Andere moeilijkheden waren de oorzaken van het niet aanwezig zijn van vertegenwoordigers van Rusland en Amerika. Zoo geschiedde het dus, dat terwijl enkele goede praeadvies geleverd waren uit Italië, Zwitserland, Zweden, Tsjecho-Slowakije en andere landen, ten congresse de groote meerderheid bestond uit vertegenwoordigers van Nederland, Engeland en Duitschland.

Dat men zich aldus in eigen gedachtenkring opsloot of zich tot het mededeelen zijner ideeën moest beperken, wegens de verschillende psychologische, financiële en geografische verkeersmoeilijkheden, was op zichzelf een beteekenend getuigenis van de dringende noodzaak van dat opbouwende internationalisme, waarvan Vrijhandel de concrete grondslag is. Allen, die het Congres bijwoonden, voelden, dat de onmiddellijke gevaren, waaraan de zaak van den vrijhandel is blootgesteld, een bijzonder dringend karakter verleenden aan zijn beraadslagingen. Want de beschaving dezer wereld wordt zichtbaar in gevaar gebracht door het ophouden van de voedende goederenstromen van het eene land naar het andere. Sommige landen hebben zulke overgroote voorraden tarwe, katoen, wol en eindproducten, dat hun fabrieken stilstaan en hun arbeiders werkloos zijn, terwijl andere landen ontbloeit zijn van deze zelfde artikelen en buiten staat hun eigen productieve kracht aan te wenden, omdat zij deze goederen niet kunnen krijgen. Dit is de Vrijhandelskwestie in breederen zin dan men gewoonlijk aan den term hecht. Want de fiscale hindernissen van in- en uitvoerrechten, belemmerend als ze werken, zijn ten deele oorzaak, ten deele gevolg van de algeheele ineenstorting van de financiële en economische machinerie, die het verkeer tusschen de volken bedient.

Het was de erkenning van deze waarheid, die de belangstelling van het Congres zich deed losmaken van de meer algemeene en theoretische stellingen, en haar richtte op de praktische kwesties van werkloosheid, de ineenstorting der wisselkoersen, het falen van het internationale credietmechanisme, de verkwisting en de gevaren aan bewapening verbonden en op wat de heer Norman Angell in zijn treffend praeadvies noemde: „de moreele en psychologische grondslagen van het protectionisme”. In andere woorden, Vrijhandel werd terecht behandeld niet als een op zichzelf staande, in alle opzichten afdoende politiek voor de regeling der betrekkingen tusschen de leden der verschillende volken, doch als een belangrijke en medewerkende streng in den kabel van het Internationalisme.

Waarom zijn tariefmuren verhoogd en waarom beginnen de door den oorlog ontstane staten hun loopbaan met een poging tot economische isolatie? Ten deele, omdat sentimenteële trots hun de illusie opdringt, dat economische zelfgenoegzaamheid mogelijk en wenschelijk is. Ten deele, omdat zij wel genoodzaakt zijn de invoerrechten tot een buitengewone hoogte op te voeren, daar deze een inkomstenbron vormen en zij geen verhooging van directe belastingen durven voor te stellen. Ten deele, omdat zij de terugwerking van het binnenstromen van enorme hoeveelheden goederen uit landen met een lagen wisselkoers op hun eigen industrie en werkloosheidsgraad vreezen. Ten

deele, omdat de oorlog en zijn naweeën de contrôle van de meeste staten in handen van reactionaire regeeringen hebben gelaten, die het meest vatbaar zijn voor den druk, uitgeoefend door de georganiseerde belanghebbenden bij bescherming.

Vrijhandel zou veel kunnen doen om al deze moeilijkheden weg te nemen. Zijn grondstelling, dat politieke slagboomen door een gezonde economische politiek niet in aanmerking mogen worden genomen, zou, indien op de juiste wijze toegepast, den bevroren stroom van handel en crediet weer helpen ontdooien, de werkloosheid doen verminderen, den belastingdruk verlagen door het vermeerderen van de productiviteit van de industrie, de kosten der bewapeningen doen dalen door het verminderen van de vrees, de achterdocht en de vijandelijkheden der volken en het harde agressieve nationalisme verzachten door zijn praktische lessen in internationale belangengemeenschap. Doch niet zal vrijhandel zonder meer eenige der brandende vraagstukken van onzen tijd oplossen. Vrijhandel zal geen volledig ophouden van werkloosheid verzekeren, noch de magen vullen van hen, die geen werk hebben en honger lijden. Het stelsel zal het dringende vraagstuk der wisselkoersen niet afdoende oplossen en een onmiddellijke vermindering van bewapening en een de regeeringen dwingen verkwisting en inflatie stop te zetten zal er niet het onmiddellijk gevolg van zijn.

Bij sommige deelnemers aan het congres bestond de geneigdheid, de „natuurlijke werking van economische wetten” als een afdoend geneesmiddel voor economische kwalen te beschouwen. Neem de belemmeringen weg, laat het eigenbelang vrij spel en de handel zal op het juiste peil belanden, terwijl het ruilmiddel, dienaar van den handel, zich zonder aarzelen aan de zich verbeterende toestanden zal aanpassen. Wat alle moeilijkheden veroorzaakt is, volgens deze groep denkers (de huidige orthodoxe Cobdenisten), het ingrijpen van staat en vakverenigingen in de vrijheid van handelen en de vrije concurrentie. Het zijn de regeeringen, die door hun tarieven, embargo's, contrôles en het karakter van ontegening aannemende belastingen in hoofdzaak verantwoordelijk zijn voor de moeilijkheden. Laat daarom de Staat zich verre houden van het zaken doen en zich tot het gebied der politiek beperken. Zoo impopulair is de regeering in alle landen en onder alle standen, ondernemers zowel als arbeiders, dat menigeen zonder nadenken deze algemeene stelling aanvaardt. Geen regeeringsbemoeiing, geen belemmeringen door vakverenigingen zijn de wachtwoorden van deze school. De bijzondere tijdsomstandigheden worden niet in aanmerking genomen. Laat de patiënt maar vertrouwen op de geneeskraft van de natuur en alle medicijnen, chirurgische en andere „kunstmatige” hulp weigeren!

Als Engelsch vrijhandelaar vind ik deze direct aan Bastiat ontleende stelling meer heerschend op het vasteland van Europa, dan in de Vereenigde Staten of mijn eigen land. En wel om deze reden. In Engeland zijn we ons ervan bewust, dat de toestanden van absoluut vrije concurrentie en onderhandeling, waarop de stelling van Bastiat rust, niet meer bestaan. Wat loonen en arbeidsvoorwaarden betreft, hebben alle klassen de politiek van arbeidswetgeving, bedrijfsraden, ongevallenverzekering, minimum loonen en de verplichting voorzorgen ten opzichte van werkloosheid te treffen, aanvaard. Bovendien is, afgezien van alle staatsingrijpen, de politiek van collectieve onderhandeling tusschen de georganiseerde werkgevers en werknemers voorgoed op het grootste deel van het terrein der industrie in de plaats der individueele onderhandeling getreden en niemand, die ernstig gelooft in de wenschelijkheid en mogelijkheid deze methode op te geven. De laatste jaren hebben een snelle en uiteenlopende ontwikkeling van trusts, kartels, pools en andere ondernemerscombinaties doen zien ter beheersching van prijzen en productie en deze beweging is internationaal geworden, wat sommige stapelartikelen betreft.

Combinatie heeft de concurrentie in zoodanigen om-

vang verdrongen of verminderd, dat „economische natuurwetten” er grootendeels door buiten werking zijn gesteld. De meening door een of twee sprekers ten Congresse verkondigd, dat deze „economische natuurwetten” het ingrijpen van den staat of van andere „kunstmatige” lichamen zouden doorbreken, heeft geen in de werkelijkheid gegronde waarde. De moderne handel en nijverheid worden gedreven op den grondslag van beperkte concurrentie, zoowel wat loonen, arbeidsduur en andere arbeidsvoorwaarden, als wat prijzen en productie betreft. Ten einde een maatschappelijk gewenscht levenspeil te handhaven moet de Staat zoowel ten behoeve van de arbeiders als van de consumenten tusschenbeide komen en zal langs den weg der belastingheffing meer en meer inbreuk maken op wat vroeger beschouwd werd als de wettige winsten van de onderneming. Ik onderwerp hier niet aan een beschouwing de wenschelijkheid der veranderingen in abstracto, maar een terugkeer tot den ouden staat van zaken is onmogelijk en geen „natuurwetten” bestaan er, met behulp waarvan dit doel te bereiken is.

Bij de discussies kwamen twee praktische kwesties te berde, waaraan het voorgaande getoetst kan worden. Werkloosheid heerscht in zeer ernstige mate in verschillende groote landen. In Engeland wordt zij onder cijfers gebracht door een getal van bijna twee millioen werkloozen. Loonsverlaging als de eenige en afdoende remedie voor te stellen is economisch even vruchteloos als het politiek onmogelijk is. De Staat moet tot elken prijs zorgen voor het bestaan van zijn burgers, evenzeer als hij hen moet beschermen tegen buitenlandsche vijanden. De herverdeeling van rijkdom, welke dit proces inhoudt, kan „kunstmatig” genoemd worden. Doch den arbeiders te vertellen, dat zij, waar zij door werkloosheid getroffen worden, welke een gevolg is van groote conjunctuurschommelingen of een onjuiste buitenlandsche politiek, of in nietsdoen en groote armoede moeten wachten, of elk loon, dat hun aangeboden wordt, aannemen, is geen doorvoerbare politiek. De verbinding van dergelijke gevoelens met een vrijhandelscongres is bovendien schadelijk voor de zaak van den Vrijen Handel, die in laatste aanleg afhangt van de welwillende gezindheid en den steun van de arbeiders, die de groote meerderheid der kiezers vormen in ieder land.

De andere, nog bredere kwestie werd op de juiste wijze naar voren gebracht in het praeadvies van Sir George Paish over Vrijhandel en Wisselkoersen. Toegevende, dat in normale tijden het internationale crediet- en wisselverkeer het best aan het particulier bedrijf wordt overgelaten, betoogde Sir George met nadruk, dat „het verwijderen der tariefmuren niet zonder meer den wereldhandel en de wisselkoersen afdoende kon herstellen”, en dat tijdelijke maatregelen voor de bijzondere omstandigheden door de regeeringen genomen behoorden te worden ten einde door een stelsel van credietverleening op den grondslag van internationale garanties die landen weer op de been te helpen, welke niet kunnen koopen, wat zij voor het herstel hunner normale nijverheid noodig hebben, omdat hun koopkracht van de werking hiervan afhangt. Ten einde Europa uit dezen vicieuze cirkel te bevrijden is positief, zoowel als negatief ingrijpen der regeeringen noodig.¹⁾

Onder wat ik de gewone vrijhandelskwesties mag noemen trekken dumping en koloniale voorkeur het meest de aandacht van het Congres. Maar ook hier verschijnen beide vermomd. De meeste anti-dumping-wetgeving wordt verward met het bestrijden van de werking van lage wisselkoersen, welke den export prikkelen, terwijl koloniale voorkeur verdedigd wordt met een beroep op het onjuiste argument van imperiale verdediging. Knappe praeadviezen door den heer G. Schelle en anderen zetten de ongezonde economie en de gevaarlijke politiek van dergelijke preferenties uiteen, terwijl de merkwaardige verdediging van anti-

dumping-wetgeving als een tijdelijk hulpmiddel door den heer Van der Vies een gegronde, doch te heftige critiek van verschillende sprekers uitlokte.

Misschien is het in wezen meest nuttige resultaat van dergelijke internationale bijeenkomsten wel de hernieuwing van het langverbroken verkeer tusschen de onderdanen van volken door den oorlog verdeeld en de wijze, waarop het gehoor reageerde op de bezielden, verzoenende redevoeringen in de slotzitting, toonde, dat de geestelijke geneeskrachten overal werken aan het herstel der internationale solidariteit.

Een practisch resultaat van het congres was de oprichting van een Permanent Internationaal Comité onder de voorloopige leiding van eenige bestuurders van de Cobden-Club, dat volgende congressen zal organiseren.

Als Engelsch deelnemer zou ik gaarne deze gelegenheid aangrijpen, om den dank van onze geheele delegatie uit te spreken voor de werkelijk buitengewone vriendelijkheid en gastvrijheid, die wij hebben genoten, zoowel van de zijde van de groote gemeenten Amsterdam en Rotterdam, als van onze talrijke particuliere vrienden, wier samenwerking ons bezoek zoo genotvol en leerzaam maakte.

J. A. HOBSON.

Londen.

[Sir George Paish begint zijn belangrijk praeadvies met een uiteenzetting van de verschillende oorzaken van de algemeene malaise, waaronder sedert een half jaar of langer de wereld gebukt gaat. Protectie, hetzij in het algemeen, hetzij in den vorm van valutarechten, kan den toestand slechts verergeren. Gepoogd moet worden het internationaal verkeer zooveel mogelijk te herstellen en tevens de abnormale spanning op de wisselmarkt ten nadeele van de landen met lage valuta zooveel mogelijk op te heffen. Noodig zijn hiervoor een zooveel mogelijk vrij verkeer en een bruikbare vorm van credietverleening. Geen credietregeling is echter mogelijk zonder dat tegelijk de verdere uitgifte van papiergeld wordt gestaakt en het evenwicht op het budget hersteld. De betrokken landen behooren in te zien, dat dit ook voor het binnenlandsch herstel het eerste noodige is. Plaatsing van effecten en andere vorderingsrechten op landen met lage valuta bij het publiek in de krachtige landen gaat voortdurend moeilijker, terwijl door de crisis in de mogelijkheid van credieten op korten termijn door tusschenkomst van het bankwezen sedert de Brusselsche conferentie een verandering ten ongunste gekomen is. Ook de landen met lage valuta hebben hun positie sedert dien nog belangrijk zien verzwakken. Het is dus zeer de vraag of met een credietverleening, opgezet volgens het schema-Ter Meulen, d.i. met garantie van de Regeeringen der geldnemende landen, nog veel te bereiken zal zijn. Sir George meent van niet en stelt daarom voor, dat ook de Regeeringen der geldgevende landen, die immers bij afzet der aanzwellende voorraden evenzeer belang hebben, eveneens hun garantie en verdere medewerking voor de te verstrekken credieten zullen verleenen. Een internationale organisatie tot dit doel acht hij dringend gewenscht. — Red.]

DE STATISTIEK VAN VOORTBRENGING EN VERBRUIK.

I.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek zit op het oogmerk in het hoekje waar de slagen vallen! Meestal werkt het in stilte en zijn arbeid wordt gewaardeerd door wie de gegevens, die het verzamelt, nuttig achten voor hun werk of bedrijf. Om zijn werk goed te doen heeft het de hulp van velen noodig, maar die hulp wordt veelal zonder groot bezwaar geleverd, omdat men begrijpt mede te werken tot een nuttig doel. Zoo kost het invullen der formulieren voor in- en uitvoer aan handel en industrie veel werk, maar men weet dat wij door dat werk goed te doen

¹⁾ [In een onderschrift wordt op de denksbeelden van Sir George Paish nog eenigszins nader ingegaan. — Red.]

thans een betrouwbare in- en uitvoer-statistiek hebben. Zelfs over de invulling der formulieren voor de volkstelling, die toch waarlijk heel wat hoofdbrekens kostten, is geen storm van verontwaardiging opgestoken! Nu tracht echter het Centraal Bureau van de industrie gegevens te verkrijgen voor een juiste productie-statistiek en het schijnt of deze directe bemoeiing en vraaglustigheid van dit Bureau de tongen losmaakten en de pennen in beweging brachten, die felle critiek schreven.

Het orgaan van het Verbond van Nederlandsche Fabrikantenverenigingen, dat dit werk zóó gevaarlijk acht, dat het 'er artikelen aan wijdde in de Nrs. van 2 en 16 Juni, van 28 Juli en 18 Augustus, werkt met grof geschut. Nu is de redactie van dit orgaan nogal vurig, maar de veronderstelling is toch niet gewaagd, dat zij, zoo schrijvende, het oordeel der leden van haar Verbond vertolkt. De „Nieuwe Courant” valt in haar avondblad van 24 Augustus de redactie der Nederlandsche Nijverheid bij en eindelijk levert de „Nieuwe Rott. Courant” in het avondblad van 22 September een strenge critiek op het werk van het Centraal Bureau; waarschijnlijk zijn er nog andere mij onbekende critieken verschenen.

Waar zooveel rook is, ontbreekt het vuur niet en de Directie van het Centraal Bureau voor de Statistiek deed reeds eenige pogingen om den brand te blussen. Ik ben toevallig van het ontstaan en de inrichting der statistiek nogal op de hoogte en meen goed te doen als fabrikant een poging te wagen om de industrie te overtuigen, dat het werk van het Bureau niet zoo nutteloos of ongemotiveerd is als men het voorstelt en te waarschuwen tegen een afbreken van dit werk, zonder 'er wat beters voor in de plaats te stellen. Daar ik reeds bezig was aan een stukje over dit onderwerp voor de Ec. Statistische Berichten en de tijd mij ten eenenmale ontbreekt ter verklaring van mijn standpunt gastvrijheid te vragen in de verschillende genoemde bladen, hoop ik, dat deze zoo vriendelijk willen zijn het hier geschrevene ook onder de aandacht hunner lezers te willen brengen.

Eerst iets van de geschiedenis, die in sommige der critieken wel met een enkel woord is vermeld, maar ter verklaring nog even moet worden opgeschrift.

Tijdens den oorlog werd in de Centrale Commissie voor de Statistiek de wenschelijkheid besproken hier te lande, *evenals dit in een aantal industrieele staten sinds vele jaren geschiedt*, een statistiek van voortbrenging en verbruik te maken. Een Commissie ter voorbereiding van dit werk had het punt in studie toen het bleek, dat de z.g. Nijverheidscommissie en de N.O.T. voor hun werk dringend behoefte hadden aan statistische gegevens over productie en verbruik en daarvoor met spoed een uit den aard der zaak moeilijk en waarschijnlijk oppervlakkig onderzoek wilden instellen. Daarbij kwam, dat ook de Regeering in 1917 in bijkans totale onwetendheid op dit gebied verkeerende, voor haar onderhandelingen gegevens wilde hebben. Het Centraal Bureau werd het vereenigingspunt van dit onderzoek en de sub-commissie uit de Centrale Commissie moest in overleg met den directeur van het Centraal Bureau onmiddellijk met voorstellen komen voor den opzet der statistiek. Een wetje, voor dit doel aangenomen, maakte het onderzoek formeel uitvoerbaar. Men moest met spoed werken en het thans zooveel gesmade bureau wees voortdurend op de practische moeilijkheden onder deze omstandigheden goed werk te leveren. Om het werk toch zoo goed mogelijk voor te bereiden, werd door de sub-commissie, waarin fabrikanten en kooplieden zitting hadden, en autoriteiten op verschillend gebied, veelvuldig overleg gepleegd met vertegenwoordigers van industrie en handel daar buiten, met besturen van werkgevers-vereeningen op commercieel en economisch gebied; de opzet der statistiek en de inrichting der telkaarten werden uitvoerig met hen besproken en de laatste werden niet vastgesteld alvorens algemeen te zijn goedgekeurd. Het bleek bij die besprekingen,

hoeveel moeilijkheden zich zouden voordoen, omdat slechts modern geadministreerde bedrijven in staat zouden zijn zonder bijna onoverkomelijke bezwaren de noodig geachte vragen te beantwoorden. Om die reden werden besprekingen gehouden in tal van kantoren en werkplaatsen. Ten slotte meende men, dat het zóó moest worden beproefd en de gewenschte statistiek over 1913 (het laatste jaar voor den oorlog) en 1917 werd met groote kosten verzameld. Wat gevreesd was, gebeurde: de verzameling der gegevens kostte te veel tijd om 'er nog van te kunnen profiteeren in oorlogstijd. De statistiek was bovendien te onvolledig om betrouwbaar te zijn.

Daar het Centraal Bureau door de verzameling der gegevens dubbel overtuigd was van het nut van deze statistiek — ik kom aanstonds op dit punt terug — stelde het aan de Centrale Commissie vóór, haar werk voort te zetten; zij het dan in den veel vereenvoudigden en gewijzigden vorm, waarin de Commissie zich deze statistiek oorspronkelijk had gedacht. De geheele industrie zoude volgens dit voorstel in ongeveer 5 jaren worden onderzocht. De Commissie stemde met dit denkbeeld in en ondanks de zuinigheid, die betracht moest worden, achtte zij de statistiek zoo nuttig, dat zij de regeering adviseerde haar niet alleen over 1919, maar ook over 1920 en 1921 voor verschillende groepen van industrieën te doen verzamelen. Op grond der met de eerste algemeene statistiek opgedane ervaring maakte het Centraal Bureau telkaarten op, welke over 1919 uitgezonden, terugontvangen en bewerkt zijn en voor 1920 thans in omloop om daarna bewerkt te worden. Voor de statistiek over 1921 zijn ter oriëntering van de industrie model-kaarten verzonden. Definitieve kaarten ter invulling gaan in het begin van 1922 uit. Ook over deze telkaarten werd het oordeel van een aantal industrieën ingewonnen en met de ontvangen opmerkingen werd rekening gehouden. Waar thans de critiek zoo luid weerklinkt, mag op dit feit met nadruk worden gewezen.

De eerste vraag, die na deze korte uiteenzetting der geschiedenis gesteld mag worden, is deze: is de statistiek nuttig? En dan meen ik, dat ook door de industrie, en wel in de eerste plaats door haar, deze vraag bevestigend moet worden beantwoord. Wie in de crisisjaren iets heeft gezien van de hopelooze onwetendheid, die er bestond ten opzichte van het verbruik en de productie der gewoonste artikelen in ons land en de even hopelooze verwarring, die daardoor ontstond, zal het met mij eens zijn, dat het zóó niet langer kan in een land met bloeiende en zich uitbreidende industrie en handel. Op geen der vele bureaux voor crisiszaken, wist men wat noodig was en wat gedaan moest worden om de industrie, wier belangen men moest behartigen, te helpen. Elk dezer bureaux moest enquêtes instellen op eigen hand, onvoldoende en onbetrouwbaar. Het zij toegegeven, dat deze verwarring nog grooter was door het ontbreken van een behoorlijke handelsstatistiek, die we thans wel hebben. Echter al ware de in- en uitvoerstatistiek goed geweest, zoo zoude men in allerlei opzichten in den blinde hebben moeten tasten, waar men juist in verschillende opzichten specialiseering en differentieering der cijfers noodig had.

In abnormale tijden zouden goede statistieken van voortbrenging en verbruik naar algemeen oordeel van groot nut zijn geweest. In de meer normale dan niet?

In de eerste plaats kan worden opgemerkt, dat de grens tusschen normaal en abnormaal in deze tijden dikwijls moeilijk te trekken is, maar bovendien moet men van deze statistiek toch niet alleen een soort crisis-onderzoek verlangen en veel minder in haar een middel zien voor de Regeering om de industrie uit te hooren en haar zelfs op grond dezer cijfers wellicht nog eens zwaarder te gaan belasten. Daartoe zoude de industrie zeker terecht niet willen medewerken!

Maar wie het zóó beschouwt, beoordeelt naar mijne meening de zaak verkeerd. Wie het thans verschenen boekwerk met de uitkomsten over 1919 ook slechts

vluchtig inzien zal moeten erkennen, dat daarin allerlei nuttige gegevens te vinden zijn. De leverancier van grondstoffen ziet er uit in welke industrie en in welke hoeveelheden deze hier te leveren zijn; de fabrikant of handelaar in halffabricaat of in consumptie-artikelen kan zich op de hoogte stellen van de mogelijkheid voor het zoeken van connecties, enz.

Maar daarmee schept ge concurrentie, roepen de bestrijders het Centraal Bureau verwijtend toe! Zien zij dan niet in, dat tegenover de mogelijkheid van nieuwe concurrentie evenveel of meer gelegenheid gegeven wordt tot de opening van nieuwe afzetgebieden voor bestaande fabrieken of werkplaatsen? Is het geen algemeene waarheid, dat groter bekendheid met de leveringsmogelijkheden der industrie van een land leidt tot nieuwe uitbreiding voor binnenland en buitenland beide? En is bijna volstrekte onwetendheid op dit gebied niet beschamend en bedenkelijk voor het geheele bedrijfsleven?

Met groote belangstelling heeft men altijd kennis genomen van de statistieken door ijverige persoonlijke bemoeiingen van verschillende mannen vroeger verkregen op het gebied van scheepsbouw en electriciteitsvoorziening en in de „Ingenieur” gepubliceerd. Wegens den omvang van het werk aan het opmaken van deze overzichten verbonden, heeft men het moeten staken. Zoude men willen beweren, dat de thans gepubliceerde statistiek over de electriciteitsbedrijven in hare compleetheid niet nog veel belangrijker is?

Zal een periodieke verstrekking dezer statistiek ons en wie na ons komen, niet veel kunnen leeren over de richting, waarin onze industrie zich het meest ontwikkelt en zich verder zal kunnen ontwikkelen? Dan moet men haar natuurlijk thans niet willen beëindigen, maar de uitkomsten over langere termijn verzamelen.

Het is altijd zeer moeilijk uit te meten of te wegen hoe groot het belang van gegevens op het gebied van het bedrijfsleven is, hoeveel directe en indirecte waarde ze hebben, maar is ditzelfde niet te zeggen van alle statistieken en eigenlijk van alle wetenschappelijke mededeelingen, die niet direct geld in het laadje brengen?

Onmiddellijk wil ik aan de bovenstaande korte verdediging van het bestaansrecht der statistiek van voortbrenging en verbruik toevoegen, dat er aan haar verzameling en bewerking bezwaren zijn verbonden, die het twijfelachtig zouden kunnen maken of haar nut niet door deze nadeelen overtroffen wordt. Daartoe moeten de bezwaren onder de oogen worden gezien aan de hand der thans opgedane ervaring, om te kunnen vaststellen hoe deze weg te nemen of ten minste in zooverre te verminderen zijn, dat ze in het niet verdwijnen tegenover de voordeelen. Met het goede deel der critiek kan dan voordeel worden gedaan; aan den anderen kant zal het blijken, dat er een aantal zeer denkbeeldige bezwaren zijn geopperd. Ik zal daartoe alle punten van eenig belang, die ik in de door mij genoemde artikelen vond, hier achtereenvolgens bespreken.

Met het voornaamste principieele bezwaar dat de statistiek in de oorlogsjaren nuttig ware geweest, maar nu kan verdwijnen, meen ik in het bovenstaande reeds te hebben afgerekend. Als men erkent, dat de statistiek nuttig ware geweest in de abnormale jaren vóór 1919, is ze dat ook nu op andere wijze en in andere mate. In sommige persuingen is zelfs van „onwettigheid” der voortgezette statistiek gesproken! Dit moge goede reclame zijn voor wie het schreef, hopen daardoor propaganda te maken voor een of ander doel buiten deze zaak gelegen, groote woorden zijn hier buiten de orde. Blijkt het niet juist deze statistiek verder te verzamelen, dan zal en moet ze verdwijnen, de nare wettigheid heeft daarmee niets te maken. Of ze moet worden voortgezet hangt in de eerste plaats af van de uitkomsten van het onderzoek der overige bezwaren tegen deze statistiek genoemd. Het is de vraag of deze ernstig zijn en zoo ja, of ze niet te ondervangen zouden wezen.

In het algemeen zijn de geopperde bezwaren onder te brengen onder het pakkend parool: „Telkaarten-misère”. Deze misère is in vele onderdeelen te splitsen. We vinden daarbij grieven tegen:

Vraag naar het aantal werklieden.

Door sommige critici wordt zelfs deze vraag indischreef en lastig geacht. Maar is dit toch niet erg overdreven? Welke fabrikant heeft er bezwaar tegen ze te beantwoorden en meer dan vijf minuten noodig om dit te doen? Eén der critici zegt zeer terecht: „Men kon dit ook op andere wijze weten.” Ja, natuurlijk, maar toch maakt hij bezwaar. Willen we iets weten van den loop der nijverheid, dan vragen we toch niet naar dit cijfer. Moest het hun, die ook deze gelegenheid te baat nemen om over de Arbeidswet te klagen, geen genoegen doen, uit deze cijfers wellicht te kunnen aantoonen, dat wel het aantal arbeiders in een industrie is toegenomen, maar deze toch niet toenam in bloei? Gelukkig voor de critici zijn er ernstiger bezwaren!

Vraag naar aanschaffingswaarde en afschrijvingen.

Men heeft ondanks de toelichting tot de uitgave der statistiek blijkbaar ernstig overwogen, waarop deze vragen zijn gebaseerd en zoekt er veel meer achter dan er achter steekt. Een bedrijf (complex van ondernemingen) maakt uit grondstof, al dan niet ingevoerd, een product. Het verschil tusschen beide is globaal datgene, wat dit bedrijf produceert, maar het cijfer is niet geheel juist. De gebouwen en werktuigen, waarmee de industrie werkt, gaan nog achteruit in waarde en de daarvoor gerekende afschrijving moet dus worden afgetrokken, evenals de waarde van verpakkingsartikelen en bedrijfsmiddelen als steenkool of electrischen stroom en niet direct in het product verwerkte materialen. Nu moet men, om de cijfers in het algemeen juist en vergelijkbaar te krijgen, voor de afschrijving een cijfer aannemen, dat voor zulk een bedrijf door een deskundige als gemiddeld normaal wordt aangenomen, en doet men het verstandigste daartoe een zeker percentage van de oorspronkelijke (aanschaffings-) waarde te nemen. Dit vraagt het Centraal Bureau op zijn kaart. Ik geef gaarne toe, dat de vragen er wat heel geleerd uitzien en een fabrikant of zijn boekhouder ze wat eenvoudiger, zij het ook minder wetenschappelijk juist, zouden hebben gesteld. In dat opzicht kan men dus bij een volgende gelegenheid de zaak verbeteren, maar men zij toch niet al te tragisch over dit punt. Het Centraal Bureau spreekt over „toegevoegde waarde” en dit klinkt blijkbaar voor sommigen zóó geleerd, dat zij er zelfs Marx „meerwaarde” bij halen! Tot eenvoudiger proporties teruggebracht, meen ik dat elke fabrikant, die iets als boekhouding er op na houdt, ook al weer in enkele minuten kan zeggen: De oorspronkelijke waarde van mijn gebouw en mijn werktuigen is pl.m. zóóveel, daarop moet naar mijn meening normaal zooveel procent worden afgeschreven als gemiddelde voor de twee rubrieken of gesplitst in twee cijfers, omdat dit wat juister is!

En als hij dat niet kan? Dan schrijft hij een briefkaartje naar het Centraal Bureau, dat hij moeilijkheden heeft en een beambte verstrekt hem gratis deze elementaire wijsheid voor wier gemakkelijke verwerking hij zijn heele verdere industriële leven dankbaar zal zijn!

Maar nog eens, het is toch minstens lichtelijk overdreven te noemen, dat de critiek hier bijhaalt of mijnheer A. misschien ook een dure machine heeft aangeschaft, die wellicht maar een paar jaar dienst kan doen, of dat de heeren Philips een duur tuindorp bouwen, waarop zij extra veel afschrijven! Dit heeft er toch, voor wie even over de zaak nadenkt, niets mede te maken.

C. F. STORK.

DE PRODUCTIESTATISTIEK 1919.

Onder den wat langen titel „Statistiek van de Voortbrenging en het Verbruik van een aantal takken der Nederlandsche Nijverheid in 1919” is ons onlangs een nieuwe en wel-gerijpte vrucht aangebo-

den, met zorg gekweekt binnen de muren van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Spreken wij in het vervolg kortweg van: Productiestatistiek, een gangbare, zij het dan ook een wat minder volledig omschrijvende betiteling van dezen belangrijken arbeid.

Een productiestatistiek heeft tot taak een beschrijving te geven van den toestand der nijverheid, in de eerste plaats door middel van cijfers omtrent verbruikte grondstoffen en vervaardigde producten. Daarbij komen dan in de tweede plaats aanvullende gegevens, die het beeld moeten vervolmaken, zooals gegevens omtrent geïnvesteerd kapitaal, aantallen werkzame personen, en dergelijke. Opeenvolgende productiestatistieken moeten bovendien een beeld geven van de ontwikkeling der nijverheid of haar onderdeelen.

Nut heeft een productiestatistiek allereerst voor den handel en nijverheid zelve, omdat men op betrouwbare basis geïntereerd raakt over de behoeften aan grondstoffen, de hoeveelheid der vervaardigde producten van alle soorten. Bewerker van productiestatistieken schuiven deze *directe* nuttigheid van hun arbeid voor het bedrijfsleven gaarne voorop. Toch moet men bedenken, dat in de meest dringende gevallen handel en bedrijf door eigen organisatie dikwijls toch wel over de noodige inlichtingen zullen beschikken in een vorm, die voor hun behoeften voldoende is, en dit vaak met minder kosten dan aan een statistiek van overheidswege nu eenmaal onvermijdelijk verbonden zijn. Daartegenover staat dan natuurlijk wel, dat de overheidsstatistiek op grootere nauwkeurigheid en volledigheid aanspraak kan maken.

Daarom is het *indirecte* nut eener productiestatistiek voor het bedrijfsleven zeker niet minder belangrijk te achten. Immers door deze statistiek, al dan niet aangevuld door productiestatistieken op landbouwgebied, omtrent visscherij of mijnbouw, en bovendien aangevuld door de gegevens van een betrouwbare handelsstatistiek, heeft de Overheid een vaste basis voor haar handelingen in handelspolitieken zin, en krijgt zij een richtsnoer bij het voorbereiden van tal van economische maatregelen.

De eerste editie van onze Nederlandsche productiestatistiek, het onderzoek in 1918—19 gehouden omtrent de jaren 1913 en 1916, heeft zelfs bijna uitsluitend deze laatste betekenis. Hier heeft men te doen met een echte crisis-telling, met als voornaamste bedoeling om de Regeering voor te lichten bij haar economische politiek en haar distributiesysteem. Ongetwijfeld heeft deze arbeid in dit opzicht haar taak zeer naar behooren vervuld. Echter geven deze eerste onderzoekingen, die, gezien de groote moeilijkheden, in veel te haastig tempo moesten geschieden, een te ruw beeld van de werkelijkheid om deze met vertrouwen voor detail-onderzoek te durven aanbevelen. Terecht onthoudt de nieuwe publicatie zich dan ook zorgvuldig van vergelijking van de nieuwste gegevens met de vroegere.

De productiestatistiek van 1919 loopt slechts over een gedeelte onzer nijverheid. Daarmede is een praktische concessie aan een theoretische wenschelijkheid gedaan. Laat ons vooropstellen: het kan niet anders, want reeds nu zullen de kosten niet gering zijn. Hoe nuttig statistische voorlichting ook is, ten slotte mag toch maar een zéér beperkt deel van het budget van den Staat daaraan besteed worden.

Toch zijn aan volledige opname van het geheele gebied in eens en dan periodiek herhaald, zooals bijvoorbeeld Engeland en Amerika die kennen, onbetwistbare voordeelen verbonden boven onze methode, waar de opname over een aantal (vijf?) jaren zal loopen, waarna men weer opnieuw begint. Ik behoef in dit verband bijvoorbeeld slechts te wijzen op de bij de laatste Nederlandsche telling met veel zorg bewerkte opgave van de verbruikte brandstoffen. Nu niet de geheele industrie gelijktijdig bewerkt wordt, volgt daaruit geenszins hoeveel brandstof de Nederlandsche industrie *in totaal* noodig heeft gehad in

1919. Zoo gaat het met talrijke andere materialen eveneens. Een partieele productiestatistiek is als consumptiestatistiek moeilijk of niet hanteerbaar. Men vervalt dan onmiddellijk in schattingen en gissingen. Denk bijvoorbeeld eens, dat iemand het verbruik van ruwe rubber in 1919 wenscht te weten. Hij zoekt dan eerst de rubriek Rubbernijverheid en vindt: 37.385 K.G. wilde rubber en 2.361.384 K.G. plantagerubber. Maar daarmede is geenszins gezegd, dat er nog niet andere, in 1919 niet getelde, verbruikers van ruwe rubber zijn, bijv. draad- en kabelfabrieken, fabrieken van rubberdrijfriemen, pakkingsmiddelen of rubber-solution, die blijkens de toelichting niet onder de rubriek Rubbernijverheid zijn gebracht en misschien nog andere niet genoemde bedrijven. Wellicht kan nu in dit eenvoudige geval een deskundige in de rubberbranche, op grond van zijn praktische ervaring, een schatting maken omtrent het totale ruw-rubber-verbruik, een niet-deskundige is hier altijd op glad ijs.

Een onbetwistbaar voordeel aan zulk een partieele productiestatistiek verbonden is daarentegen de continuïteit van den arbeid. Door elk jaar een gedeelte te nemen krijgt men regelmatig werk voor een vast bureau, en zullen de ambtenaren daarvan in ervaring en kennis van zaken winnen, ten voordeele van de resultaten van het werk. Ook zal daardoor, vooral op den duur, de snelheid van verschijnen der statistiek bevorderd kunnen worden. Bij de snelle veranderingen, die men tegenwoordig waarneemt, heeft toch medio 1921 een statistiek over 1919 reeds veel van zijn directe betekenis verloren.

De voor ons liggende productiestatistiek 1919 is zóó opgezet, dat telkens bepaalde bedrijfsgroepen samengevat zijn. Daarbij is het sluitcijfer van elke rubriek het cijfer van de zogenaamde „*toegevoegde waarde*”, dat is de waarde van de totale productie na aftrek van de waarde van het totale verbruik, in den ruimsten zin van het woord genomen. Op de details der berekening komen wij hieronder terug. De twee verreweg voornaamste bestanddeelen van de toegevoegde waarde zijn: het loon voor bij het productieproces gepresteerden arbeid en de rente van het in het bedrijf geïnvesteerde kapitaal.

Elk gebruik van de toegevoegde waarde, waarbij met het tweeledige karakter dezer grootheid niet terdege rekening wordt gehouden, is dus gevaarlijk. Zeer terecht waarschuwt het Centraal Bureau dan ook zelf reeds voor misleidende conclusies, bijvoorbeeld als iemand de toegevoegde waarde per arbeider zou willen berekenen, aldus alléén de factor arbeid in het oog vattend.

Nu geeft onze productiestatistiek wel het aantal arbeiders, maar oriënteert allerm minst omtrent het kapitaal der ondernemingen. Dit laatste kan ook wel niet, omdat dergelijke financiële vragen een zeer betekenende rem zouden zijn voor een con amore medewerking der betrokken industrieën. Het is derhalve voor iemand, die niet toevallig zeer op de hoogte zou zijn van een bepaalde bedrijfsgroep — en de meeste gebruikers dezer statistiek zullen dat niet zijn — absoluut onmogelijk om de toegevoegde waarde van zulk een bepaalde bedrijfsgroep op rationele wijze in haar twee hoofdbestanddeelen te splitsen. Hoogstens zou men zich nog wel kunnen denken, dat een bekwaam econoom een schatting durfde ondernemen van het *totale* in het bedrijfsleven vastgelegde kapitaal en op grond daarvan de *totale* toegevoegde waarde durfde te splitsen. Daarvoor zou dan echter een volledige productiestatistiek noodig zijn.

Ook al zal menigeen tegenover dergelijke, altijd wat speculatieve, totaalcijfers wat sceptisch staan, men krijgt aldus toch schattingen van grootheden uit het volksinkomen en het volksvermogen, die anders geheel in het duister waren gehuld. Bij een partieele productie-statistiek is op zichzelf genomen de toegevoegde waarde een cijfer van problematieke waarde en ten overvloede voor het gebruik lang niet ongevaarlijk. De toelichting bij de productiestatistiek

1919 ziet (blz. XIII) de waarde van het cijfer der toegevoegde waarde voornamelijk daarin liggen: „dat het het best in staat stelt, de industrie in haar ontwikkeling te volgen.” Volgende publicaties moeten dat leeren. Echter zie ik hier toch deze moeilijkheid. Zal over een aantal jaren, als men dezelfde bedrijfs-groepen als nu geteld zijn wederom telt, de samenstelling dezer groepen niet vrij sterk gewijzigd zijn? Zullen niet bedrijven zijn verdwenen, elders nieuwe zijn ontstaan, of ook bedrijven een ander karakter hebben gekregen, zoodat zij in een geheel andere groep onderdak vinden? Zoo ja, waar blijft dan de vergelijkbaarheid. Daarbij moet men bedenken, dat men in ons kleine land noodwendig met *kleine* groepen te doen heeft, waardoor deze vragen een dubbel scherpe beteekenis voor ons krijgen.

En ook de vergelijkbaarheid op zichzelf loopt nog licht gevaar, immers men vergelijkt door middel van de toegevoegde waarde toch altijd twee heel verschillende dingen, de resultaten van kapitaal en arbeid, tegelijkertijd. Heeft aldus beschouwd de toegevoegde waarde practisch wel die beteekenis, die men er theoretisch vaak aan hecht?

Daar komt nog bij, dat de berekening der toegevoegde waarde, zooals die is geschied, altijd voor critiek vatbaar is. Critiek zal daarbij het meeste vat hebben op de vaststelling van de bedragen, die bij de kosten van het verbruik geteld dienen te worden en voortvloeien uit de waardevermindering der gebouwen en machines. Het Centraal Bureau heeft wellicht het beste gedaan wat er op objectieve wijze te doen was. Men heeft gevraagd naar de *aanschaffingswaarde* van het gebouwde en de installaties en voor gebouwen 4 pCt. en machines 10 pCt. dier waarde als noodwendige afschrijving in rekening gebracht. Waar nu aanschaffingswaarde de basis is, maakt het een heel verschil of iemand in 1914 een bedrijf installeerde of bijvoorbeeld in 1919! Juist omdat er zoo vele kleine groepen zijn, kan dit *per groep* beteekende verschillen opleveren. hoewel zulk een fout voor een *totaal* cijfer waarschijnlijk zeer gering zou zijn. Mogelijkerwijze is de fout, die aldus onvermijdelijk gemaakt moet worden, van dezelfde orde, als de fouten, die in het algemeen de cijfers eener productie-statistiek aankleven. Immers geen enkele productie-statistiek maakt aanspraak op absolute nauwkeurigheid. Hoe nauwkeurig de cijfers zijn is voor iemand, die niet met de details der bewerking vertrouwd is geweest, niet te beoordeelen. De heer Met-horst verklaart in zijn voorwoord, dat de statistiek van 1919 inderdaad een „voldoende juist beeld” geeft. Het gezag van dezen uitnemenden deskundige maakt, dat men dan gerust mag aannemen, dat de nauwkeurigheid inderdaad vrij groot zal zijn, al blijve men ook altijd zéér voorzichtig als men bepaalde detailcijfers voor speciaal gebruik uit het geheel gaat lichten.

De vergelijking van de publicatie over 1919 met de vroegere crisistelling valt in alle opzichten ten voordeele uit van de 1919-telling. Zeer opvallend is de veel meer overzichtelijke en exacte classificatie zowel van materialen als producten. Dat er op verscheidene plaatsen groote verschillen zijn met de vroegere publicatie hindert weinig, nu er toch geen vergelijkingsmogelijkheid van beteekenis tusschen beide publicaties bestaat. Voor het vervolg is het echter dringend gewenscht, dat de nu gekozen classificatie zooveel mogelijk behouden blijft.

Mij ontgaat echter de beteekenis van de in grooten getale berekende gemiddelde waarden van materialen en producten, verkregen door simpele deeling van de totale waarden der betreffende artikelen door de totale hoeveelheden. Neem een voorbeeld: in de rubberindustrie zijn 18.777 K.G. wilde rubber verbruikt met een waarde van f 37.385,—; gemiddelde waarde per K.G. derhalve f 1,99. Echter vermeldt de inleiding terecht, dit is geenszins de gemiddelde prijs van wilde rubber in 1919. Immers dit kan ook rubber zijn in voorgaande jaren gekocht, vervolgens is er

soms met balans-waarde in stede van met kostenden prijs gewerkt en is er geen rekening gehouden met verschil in soort of kwaliteit. De theoretisch-statistische beteekenis van zulk een gemiddelde blijft voor den gebruiker dezer cijfers ten eenenmale in het duister liggen. Een gemiddelde dat niet een onderzoek toelaat in hoeverre dit „stypisch” is, dat is dus een gemiddelde waar men geen behoorlijk inzicht heeft in de samenstellende bestanddeelen, bergt gewoonlijk veel meer gevaren dan voordeelen in zich. De onderhavige statistiek ware mijns inziens er niet veel minder om waard geweest, als men de becijfering van al deze gemiddelden voor het overwegend grootste deel in de publicatie had weggelaten.

Samenvattende kan men echter deze conclusie uitspreken: de productie-statistiek 1919 is een met kennis van zaken en veel zorg bewerkte arbeid, waarbij ons Centraal Bureau zich wederom doet kennen als een instituut, op de hoogte van den tijd en voor zijn taak berekend.

Dr. A. O. HOLWERDA.

EENIGE BESCHOUWINGEN OMTRENT HET FINANCIEEL SYSTEEM DER VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

II.

In de Amerikaansche Staatsboekhouding¹⁾ loopt het dienstjaar van 1 Juli tot 1 Juli. Reeds in den herfst beginnen de onderscheidene Departementen en diensten hunne financieele behoeften voor het komende dienstjaar te ramen, welke ramingen zij uiterlijk den 15en October aan den Secretary of the Treasury doen toekomen. Deze ramingen met verklarende noten, onderverdeeld onder de hoofden „Civil Establishment, Military Establishment, Naval Establishment, Indian Affairs, Pensions, Public Works, Postal Service etc. met een „summary” der verschillende hoofden en een index voegt de „Secretary of the Treasury” tot een omvangrijk boekdeel bijeen en zendt dit als een van zijn „Annual report to Congress” deel uitmakende „Letter from the Secretary of the Treasury transmitting estimates of appropriations required for the fiscal year ending June 30” in de aan dat dienstjaar voorafgaande Decembermaand door tusschenkomst van den President aan den „Speaker of the House of Representatives”, onmiddellijk nadat dit lichaam is bijeengekomen. De „Secretary neither endorses nor criticizes the estimates”. Voorts legt hij jaarlijks aan het Congres een tabel over „of the national income and expenditure, and of the condition of the public debt, together with remarks on the system of taxation and suggestions for its improvement.” Indien de geraamde uitgaven de geraamde inkomsten overtreffen, moet hij zulks onder de aandacht van den President brengen, opdat deze tegenover het Congres zijn standpunt kan bepalen in zake opvoering van inkomsten of vermindering van uitgaven.

Een President, die zulks ernstig wil, heeft derhalve, onder de bestaande wetgeving, wel degelijk de macht een budget-systeem door te voeren; tot dusverre (Mei 1921) geschiedde zulks echter niet. De „Letter” wordt dadelijk naar het „Standing Committee on Appropriations” verwezen, zonder dat het huis van de ramingen kennis neemt, al staat het elk lid natuurlijk vrij er afschriften van te nemen of studie van te maken. Uitgaande van die ramingen ontwerpt het Committee de „general appropriations bills”, die volgens de „Rules of the House” moeten worden ingediend binnen dertig dagen na de instelling van het Committee ter eerste, den eersten Maandag in December beginnende zitting van het Congres, tenzij het Committee schriftelijk gegronde redenen tot afwijking van dien regel op-

¹⁾ Die Staatsboekhouding berustte vroeger op het Nederlandsch-Fransche systeem, thans op het Engelsche kas-systeem. Echter blijven in de V. St. de boeken langer dan in Engeland openstaan, ten einde tot een nauwkeuriger vergelijking van de kosten van elk jaar te kunnen geraken.

geeft. De „general appropriation bills” onderscheiden thans „legislative, executive and judicial expenses, sundry civil expenses, consular and diplomatic expenses, expenses for the Army, for the Navy, of the Indian Department, for the payment of invalid and other persons, for the support of the Military Academy, for fortifications, for the service of the Post Office department and for mail transportation by ocean steamers.” Deze specificatie dateert van 1862, in de vroegere jaren der Constitutie werd al het voor een bepaald jaar benodigde geld zonder eenige specificatie bij een enkele wet „making Appropriations for the support of the Government” toegestaan. De Regeering was geheel vrij in de besteding van de toetaalsom, die steeds groot genoeg was om allerlei nieuwe denkbeelden der Regeering in praktijk te brengen en het personeel uit te breiden. De specificatie dankt haar ontstaan aan een streven naar zuinigheid¹⁾ en aan de begeerte naar machtsuitbreiding van het Congres. Door het onvoldoend verband tusschen Congres en Regeering, is het voor de „Committees” dikwijls onmogelijk noodige uitgaven van verkwistende aanvragen te onderscheiden en heeft het gedeeltelijk toestaan der geraamde bedragen steeds tekorten tengevolge, die door „deficiency bills” worden geregulariseerd.

Evenals in Engeland zijn er uitgaven, waarvoor het jaarlijks toestaan der gelden onnoodig is, de z.g.n. „permanent appropriations”. Hiertoe behoren o.a. de rente der nationale schuld en de bedragen, die jaarlijks in het „sinking fund” worden gestort. De „Letter” vermeldt ook de ramingen voor de „permanent appropriations”, doch de „general appropriations” der „Committees” baseeren zich enkel op de andere estimates. In het „House of Representatives” wordt aan de „general appropriations bills” relatief zeer veel tijd besteed; ook bij deze bills echter is de machtige „Chairman of the Committee on Appropriations” heer van het debat, dat plaats grijpt „in Committee of the Whole”, waarin het House zichzelf steeds bij de overweging van „appropriations” omzet.

Meer dan in het Congres anders gebruikelijk, kunnen individueele leden hier aan het woord komen. Al deze moeite van het House is echter vergeefs door het recht van amendement, dat den Senaat ook bij „appropriation bills” toekomt. Het „House” staat in den regel veel minder toe dan de Departementen²⁾ vragen, de Senaat voegt bij de som door het House bewilligd verscheidene millioenen, zoodat het bedrag der ramingen dan vrijwel bereikt wordt.

De Senaat zendt de geamendeerde bills aan het

¹⁾ Niettemin is, waarschijnlijk door de niet openbare gestie der „Congress-Committees” het uitvoerend gezag in de V. S. veel populairder dan het Congres.

²⁾ Dat het Congres inderdaad het College is in de Vereenigde Staten, dat de eischen der zuinigheid — althans meer dan de uitvoerende macht — betracht, blijkt duidelijk uit het volgende staatje:

Dienst-jaar.	Ramingen van de uitvoerende macht.	Toegestaan door het Congres.	Surplus der ramingen.	Surplus der Appropriations van het Congres.
1897	\$ 529.134.193,92	\$ 515.845.194,57	\$ 13.288.999,35	
1898	535.446.047,28	528.735.079,30	6.710.967,98	
1899	911.522.533,22	893.231.615,55	18.290.917,67	
1900	754.006.489,64	674.981.022,29	79.025.467,35	
1901	767.355.248,78	710.150.862,88	57.204.385,90	
1902	775.374.804,24	730.338.575,99	45.036.228,25	
1903	776.348.318,47	800.624.496,55		24.276.178,08
1904	765.456.776,30	753.058.506,02	12.398.270,28	
1905	830.674.206,70	781.172.375,18	49.801.831,61	
1906	835.260.367,21	820.184.634,96	15.075.732,25	
1907	880.796.415,47	879.589.185,16	1.207.230,31	
1908	943.190.643,68	920.798.143,80	22.392.499,88	
1909	1.079.449.288,96	1.008.397.543,56	71.051.745,40	
1910	1.103.387.508,01	1.044.401.857,12	58.985.650,89	
1911	1.028.145.769,58	1.027.901.629,18	244.140,40	
1912	1.026.287.505,81	1.026.682.881,72		395.375,91
1913	1.040.648.026,55	1.019.412.710,91	21.235.315,64	
1914	1.150.206.963,14	1.098.678.788,40	51.528.174,77	
1915	1.152.681.777,02	1.116.118.138,55	36.563.638,47	
1916	1.135.187.984,31	1.114.937.012,02	20.250.972,29	
Tot.	18.020.860.868,38	17.465.240.253,71	580.292.168,66	24.671.553,99

House terug, dat dan, daar de zitting reeds ver gevorderd is, weinig tijd voor twisten overheeft. In den regel wordt het geschil vlug door een conferentie van drie leden uit elk der lichamen bijgelegd, dat steeds op een compromis uitloopt. Men begrijpt in welken chaotischen toestand de appropriation bills door dezen gang van zaken ten slotte geraken.¹⁾ Allerlei vage, onbegrijpelijke voorzieningen, die in den grond der zaak noch House, noch Senaat wenschten, komen erin voor. Het toegestane bedrag blijft meestal vrij ver onder de raming; iedere zitting vangt in verband daarmee met een deficiency-bill aan, zoodat de praktijk neerkomt op een systeem van halfjaarlijksche kredietwetten.

Het is gebruikelijk dat de „appropriation Committees” van het Kongres ter beoordeeling der aangevraagde posten inlichtingen inwinnen van de hoofdambtenaren der onderscheidene departementen omtrent de werkelijke behoeften van den dienst. Deze ambtenaren (de Ministers) hebben geen toegang tot het Congres. Zij verschaffen hunne inlichtingen schriftelijk of mondeling in particuliere mededeelingen aan de „Committees”. In den regel verschaffen de bureaux inlichtingen uit eigen beweging en trachten in hun eigen belang den „Chairman” te hunnen gunste te beïnvloeden. Die inlichtingen worden dus stuksgewijze, niet in het openbaar en dan door voor de „appropriation bills” niet verantwoordelijke personen verschaft.¹⁾

Voor de inkomsten is er een „House Committee of Ways and Means” en een „Senate Committee on Finance”. Deze commissies hebben tot taak de wetten betreffende inning van Staatsgeld voor te bereiden en de middelen te vinden, die voor de uitoefening der Staatstaak zijn benodigd. Het House Committee ontvangt alle inkomsten betreffende verslagen van de Treasury en conferereert van tijd tot tijd met de ambtenaren der „revenue-bureaux”. De jaarlijksche verslagen van den „Secretary of the Treasury” geven tal van gegevens en inlichtingen voor dit Committee van groot belang betreffende inkomsten, staatsschuld en financieele wetten. Zij bevatten groote jaarlijksche balansstaten van staatsinkomsten en -uitgaven, schulden en vorderingen, benevens beschouwingen omtrent den industrieelen, commercieelen, agrarischen, monetair en financieelen toestand van het land aan de hand van door het statistisch bureau verzamelde gegevens. Deze „annual reports” verwarre men niet met de „estimates” bevattende Letters, die niet aan het „Committee of Ways and Means”, doch aan het „Committee on Appropriations” worden toegezonden.

De politiek van het „Committee of Ways and Means” vormt een scherpe tegenstelling met de financieele politiek, die in Engeland en de meeste andere staten wordt gevolgd. Men streeft aldaar een evenwicht van inkomsten en uitgaven na en tracht zorgvuldig te voorkomen, dat de inkomsten het voor de uitgaven benodigde in aanmerkelijke mate zouden overtreffen. Anders in de Vereenigde Staten. De inkomsten dienen voor twee doeleinden, n.l. dekking der uitgaven en steun van de industrie. Tot voor korten tijd steunde de federale Regeering geheel op

¹⁾ Hetzelfde geldt voor belastingwetten. Zie Bryce, o.c. I, blz. 104. Vergelijking van inkomsten en uitgaven der onderscheidene belastingjaren is in de V. St. niet mogelijk.

In dit verband begrijpt men de werkzaamheid van „The Lobby,” d.z. „persons, not being members of legislature, who undertake to influence its members and thereby to secure the passing of bills”.

Vroeger had bijna elk Departementaal bureau een z.g.n. propaganda-afdeeling. Wanneer het Congres een bepaalde som had geweigerd, regende het telegrammen uit de verschillende districten der Congresleden, om den indruk te wekken, dat het volk de met die som beoogde uitgave wenschte.

Het Congres maakte aan dit misbruik voor eenige jaren een eind.

indirecte belastingen; directe belastingen werden door de States geheven.¹⁾ De federale financieele politiek was een ingewikkeld systeem van invoerrechten, dat, niettegenstaande een bezwaarlijke en dure wijze van heffing met de „licence taxes of the internal revenue” zulke geweldige overschotten opleverde, dat ook de grootste verkwisting der „spending committees” ze niet kon uitputten.²⁾ Die overschotten werden besteed om de industrie van het land aan te moedigen. Het principieel ontbreken van alle evenwicht tusschen inkomsten en uitgaven, het doelbewust nastreven van een inkomstenoverschot maakt het begrijpelijk — wat anders onbegrijpelijk zoude zijn — dat de „Committees” van ontvangsten en uitgaven zelfstandig en los van elkander kunnen werken. Als regel behandelt het „House” kwesties van uitgaven eerder dan die betreffende ontvangsten. Die uitgaven bleven toch in den regel zoo ver beneden de ontvangsten, dat de „appropriation bills” van „revenue bills” niet afhankelijk zijn.

Ook de controle op de uitgaven is aan „Committees” toevertrouwd. In 1814 riep het House een „Standing Committee” in het leven, dat tot taak had „to examine into the state of the several public departments, and particularly into laws making appropriations of money, and to report whether the moneys have been disbursed conformably with such laws; and also to report from time to time such provisions and arrangements as may be necessary to add to the economy of the departments and the accountability of their officers.” De bevoegdheden van dit „Committee” werden in 1816 over 6 „Committees” verdeeld, elk voor een Departement, terwijl in 1860 een zevende en in 1874 een achtste werd toegevoegd. Elk departement wordt dus door een afzonderlijk Committee gecontroleerd; het oorspronkelijk Committee bleef voorts met algemeene controle belast. De taak van deze „Committees” is in de „rules” met groote nauwkeurigheid omschreven. O.a. moeten ze van tijd tot tijd verslag uitbrengen omtrent bezuinigingsmaatregelen en voorschriften, die de „efficiency” en „accountability” der Regeeringswerkzaamheid kunnen verhoogen, misbruiken opsporen en zorgdragen „dat de departementen geen overtollige of over- of onderbetaalde ambtenaren gebruiken.

Op het geduldig papier klinkt dit prachtig, maar de praktische resultaten waren minder bevredigend. De ervaring leerde, dat tal van departementale misbruiken welig tierden, die de aandacht der „Committees” ontsnapten. Soms ontdekte de Senaat zonder dengelijke Commissies verkeerdheden, die aan de waakzaamheid der acht commissies waren ontgaan en deze zelf stuitten soms toevallig op transacties, die de gewone gang van haar onderzoek nimmer aan het licht zou hebben gebracht.

Mr. Dr. A. SPANJER.

PRODUCTIEVERDICHTING EN DE CRISIS.

II.

DE VOORDEELLEN EN GEBREKEN DER MASSAVERVAARDIGING.

Vervaardiger en gebruiker.

Het is ongeveer 250 jaar geleden, dat de fabriekmatige productie haar concurrentiestrijd tegen de gilden-vervaardiging begon.

Het feit, dat heden het kleinbedrijf nog lang niet „Restlos” verdrongen is, wijst er op, dat ondanks alle groote voordeelen van de moderne voortbrenging, deze gebreken moet hebben die den ouden productievorm niet aankleefden.

Stelt men zich de vraag hoe het mogelijk kan zijn om heden met de hand meubels te vervaardigen, die, zoowel in kwaliteit als in prijs, met het fabriekspro-

¹⁾ Sedert eenigen tijd is er een federale „income tax” en een „excess profits tax”.

²⁾ Na de „War of Secession” werden millioenen weggesmeten aan oorlogspensioenen en openbare werken, ten einde een voorwendsel te vinden om het tarief in stand te houden.

duct concurreeren, dan komt men tot de conclusie, dat het in de eerste plaats het uitstekend verband tusschen afnemer, ontwerper en maker is, waarop het hooge nuttige effect van het kleinbedrijf in dezen berust.

Een handwerksman in de middeleeuwen maakte b.v. een kast voor een verbruiker, die hem persoonlijk bekend was, meestal op korten afstand woonde en wiens gewoonten en behoeften hij nauwkeurig kon schatten. Een ontwerper van het gevraagde meubel bestond er gewoonlijk niet. De handwerksmeester zelf koos vorm en afmeting, niet alleen met het oog op het gebruik, doch ook op de afmeting der materialen welke hij in zijn bezit had.

Het was dus hem b.v. wel niét mogelijk om in korten tijd groote stukken hout tot lichtere afmetingen te verzagen, zooals de moderne fabrikant dit doet, doch dergelijke bewerkingen konden voor een belangrijk deel vermeden worden.

De aanpassing van de constructie aan de beschikbare materialen maakte het b.v. ook mogelijk met een betrekkelijk beperkten voorraad toch „beleggen” hout te verwerken en zoo ontstond een van de voordeelen, wat kwaliteit betreft, die ons nog heden antieke meubels bij de beste moderne doet voortrekken.

Het hier geschetste samenwerken was in zijn primitieven vorm slechts mogelijk zoolang het geheele leven der menschen zich binnen een kleinen besloten kring afspeelde.

De fabrieksproductie verbrak dien kring met den hefboom der massavervaardiging, doch heeft tot heden den maatschappelijken samenhang van het werk onder het gildewezen nog niet door een gelijkwaardige organisatie op groote schaal kunnen vervangen.

Reeds de handwevers der 17e eeuw werkten voor groot-werkgevers en hun product ging naar plaatsen, die aan de voortbrengers ternauwernood bekend waren.

In plaats van de kennis der verbruikseischen bij den producent, trad als surrogaat de z.g. „marktkunde” van den handelaar. Hij was ’t, die moest schatten aan welke eischen de wollen shawls moesten voldoen om in vreemde landen begeerd te worden en met den groei van het afzetgebied werd deze marktkunde hoe langer hoe vager en begon langzamerhand voor te komen, wat heden in vele bedrijven regel is, dat niet de werkelijke behoefte vorm en kwaliteit van verbruiksgoederen bepaalt, doch de schatting van den handelaar omtrent wat er in een bepaald afzetgebied „gaan” zal.

Een textielfabrikant in Nederland krijgt bestellingen uit Zanzibar of Birma en hij durft zich niét de kleinste afwijking in tint of textuur van de gezonden monsters te veroorloven, omdat dit zijn product onverkoopt kan maken.

Den vervaardiger kost deze aanpassing aan de markt een goed deel nuttig effect van het bedrijf. Of deze kosten werkelijk gerechtvaardigd zijn, hangt alleen af van de nauwkeurigheid; waarmee de verkoper in verre gewesten den smaak en de godsdienstige gewoonten van de inwoners meent te kunnen beoordeelen.

Uitvoerder en ontwerper.

Heeft dus in het algemeen de vervaardiger het oordeel over en de inwerking op de gebruikseischen van zijn product voor een goed deel verloren, zoo worden de verhoudingen nog ongunstiger voor alle producten wier samenstelling technische kennis vereischt. Hier is de handelaar niet meer in staat gebruikseischen zonder meer in voorschriften voor de productie om te zetten.

Als tweede bemiddelaar wordt de ontwerper ingeschakeld.

Terwijl b.v. kort na 1800 een nieuwe stoommachine door den fabrikant-ontwerper slechts in de werkplaats met krijt op een groot zwart bord werd „uitgeslagen”, ontvangt heden de werkplaats blauw-drukken uit een meestal afzonderlijk gelegen constructiebureau en kan op de voorschriften van den

beroepsontwerper niet meer afdingen. Deze ontwerper echter concentreert veel meer zijn aandacht op het verband tusschen ontworpen vorm en beantwoording aan den gebruikseisch, dan op de bewerkbaarheid van de door hem geteekende deelen. Dit is mede een gevolg van zijn opleiding. Vooral door het hoogere technische onderwijs loopt in bedenkelijke mate de tendenz: het ontwerpen te beschouwen als een bezigheid van hoogere orde dan het vervaardigen.

De door Taylor opnieuw naar voren gebrachte stelsmatige studie der fabricage bracht aan het licht hoezeer zoo de productie-economie in het gedrang was geraakt.

Bijna niet-te-gieten onderdeelen in plaats van veel eenvoudiger van gelijke doelmatigheid, assen die met een kleine wijziging voor belangrijk lagere prijs zouden kunnen worden gemaakt; in andere industrieën, houtverbindingen, die niet deugdelijk waren uit te voeren, allen leidden ze tot een reactie van uit het bedrijf, die aanvankelijk binnen de eigen fabriek bleef, doch langzamerhand een omzetting in onze heele productie te weeg zal brengen.

Wil de grootindustrie hare beloften voor verhooging van het algemeen welzijn werkelijk inlossen, dan zal zij evenzeer als vroegere productievormen evenwicht moeten geven tusschen waarlijk noodige differentiatie in de gebruikseischen, en de beperkingen in verscheidenheid, die een rationeele voortbrenging vraagt.

Het eerste symptoon der nieuwe richting was een bewuste poging tot het overbruggen van den afstand tusschen constructie-bureau en werkplaats. Deze afstand was het grootst in omvangrijke bedrijven met technisch ingewikkeld product en daar ontstond langzamerhand in de organisatie een nieuw orgaan, het z.g. bedrijfsbureau, dat tot taak had eenerzijds gegevens omtrent de fabricage te verzamelen en te rangschikken, anderzijds het werk der constructieafdeeling te controleeren op doelmatigheid volgens deze gegevens.

Langzamerhand begonnen deze afdelingen steeds terugkerende vormen en voorschriften vast te leggen in tabellen, welke bij het ontwerp moesten worden geraadpleegd.

Voor een bepaalde fabriek werden aldus „normen” gemaakt volgens welke, eenvoudige onderdeelen als schroefbouten, klinknagels, kleine assen, tandwielen en onderdeelen van pijpleidingen voor de meest verschillende bestellingen dienden te worden geteekend.

Ook werden details omtrent de beschikbare arbeidsmiddelen, als grootste en kleinste maat van aanwezige werktuigen, middellijnen van aanwezig meete gereedschap, voorschriften voor het ontwerpen van gietstukken, op gelijke wijze „genormaliseerd”. Een dergelijke „norm” of „standaardvorm” was dus eigenlijk een overeenkomst tusschen vervaardiger en ontwerper.

Het resultaat van dit normalisatiewerk in eigen kring was, dat ten opzichte van de genormaliseerde artikelen, de vroeger besproken continuïteit in de vervaardiging aanzienlijk verhoogd werd. Voor zoover het al niet direct rendabel werd normale onderdeelen in grotere dan de bestelde quantum aan te maken, was men toch in alle gevallen zeker, dat voor al deze artikelen teekeningen, gereedschap, enz. aanwezig was en het kostbare in-gang-zetten der vervaardiging belangrijk kon worden verminderd.

De normalisatie binnen de eigen fabriek was een „object lesson” voor alle belanghebbenden over het groote verschil tusschen den prijs van willekeurig ontworpen artikelen en de uit vervaardigingsoogpunt doordachte.

Geen wonder dat een streven ontstond om met het vastleggen van standaardvormen steeds verder te gaan. Hier stuitte men echter op tegenstand van buiten. De besteller die zelf, wat betreft de gebruikseischen van zijn product, meestal eerst uit de tweede hand op de hoogte was en zich dus van de waarde dezer eischen geen rekenschap kon geven, verzet

zich tegen elke verandering in den vorm van het product, omdat hij niet kon beoordeelen wat hiervan de gevolgen zouden zijn. De fabriek, die dus tegenover de zeer uiteenlopende voorschriften van haar verschillende afnemers, de ééne door haar genormaliseerde uitvoering wilde stellen, verzwaakte hiermee hare positie ten opzichte van minder moderne concurrenten. Dit gold vooral omdat het normaliseeren in eigen kring aanvankelijk geld kostte, dat nutteloos besteed zou zijn, indien toch van het vastgestelde moest worden afgeweken.

De normalisatie door de individueele fabriek is dus slechts in zooverre mogelijk als zij zonder te groote tegenstand van afnemerszijde kan worden doorgevoerd.

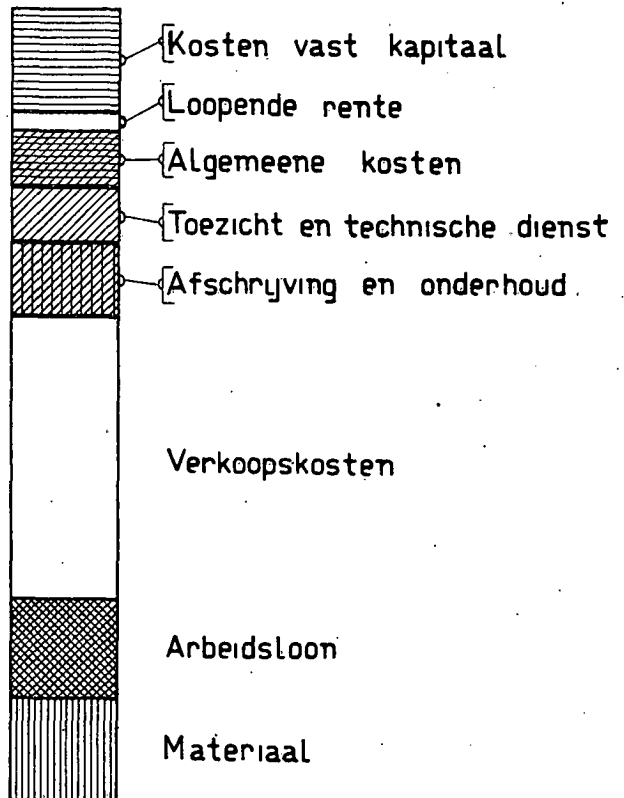
Specialisatie met geforceerden verkoop.

Onder de beschreven verhoudingen zochten enkele fabrikanten de medewerking van den afnemer door prijsverschil ten opzichte van willekeurig ontworpen artikelen, te winnen.

Zij liepen dus vooruit op de voordeelen van de vermeerderde continuïteit en begonnen op eigen risico een product te vervaardigen van volstrekte eenvoudigheid, dat naar verhouding van zijn kwaliteit door intensifiëering der productie uiterst goedkoop kon worden verkocht. Bekende voorbeelden van dergelijke fabricatie zijn de Ford-automobielen, de schrijf- en de naaimachine.

Het succes, door continue fabricage ten opzichte van deze artikelen bereikt, werd echter onder gebruikmaking van nog andere hulpmiddelen verkregen. Voornamelijk door een tot dusverre ongeken den uitbouw van de *verkoopsorganisatie*, waarbij meestal de vrije handel geheel werd uitgeschakeld en vervangen door organen, die uitsluitend met den verkoop van het fabrieksproduct waren belast. Wat op deze wijze te bereiken is, blijkt wel uit de practijk van een der groote firma's in de Amerikaansche apparatenindustrie, die in de eerste helft van het crisisjaar 1921, door verbeterde verkoopsorganisatie den afzet van alle vroegere jaren wist te overtreffen.

De prijs-bestanddeelen van een speciaal product met dergelijken geforceerden verkoop zijn in fig. 2

afgebeeld. Hierbij is uitgegaan van de veronderstelling, dat door specialisatie en gelijktijdige toepassing der moderne bedrijfsleiding, de productiesnelheid verdubbeld is. Zelfs bij een gestegen uurver-

dienste der arbeiders zal de „overhead expense” gedragen worden door een zoodanig omzet-volume, dat de prijs per éénheid van product, ondanks de gestegen verkoopskosten, lager wordt.

Gevaren der specialisatie.

De verhoogde verkoopskosten zijn niet de eenige schaduwzijde van de bovenbeschreven fabricage-politiek. Zij brengt met zich een gestegen gevoeligheid van het bedrijf, doordat meer dan vroeger voortdurende modernisering van werkmethode en organisatie, een onverbidde vereischte is. Daarnaast echter beteekent zij in een land als het onze een aanzienlijke stijging van risico's. De meeste onzer fabrieken van samengestelde producten, vooral in de machine-nijverheid, zijn gegroeid uit lokale reparatie-werkplaatsen, die voornamelijk in de behoeften van een betrekkelijk beperkte markt voorzagen.

Versnelde productie gepaard met specialisatie is slechts mogelijk indien op de open wereldmarkt kan worden geconcurrereerd en alle schokken, waaraan deze markt onderhevig is, worden dus door het bedrijf — bij specialisatie — onmiddellijk en onverminderd gevoeld.

Ondanks dit alles blijkt echter de noodzakelijkheid van meerdere continuïteit in de voortbrenging zoo overheerschend, dat juist in de laatste jaren, ook in onze industrie, een toenemend streven in de hier geschetste richting waar te nemen is.

Dan zal echter gewaakt moeten worden tegen anti-maatschappelijke uitwassen, die licht op kunnen treden. De macht n.l., die uit het stelselmatig verkoopen van een goedkoop product te verkrijgen is, kan er toe verleiden de éénheid ver over de noodzakelijke grens door te voeren en de verbruikers te dwingen tot aanvaarden van artikelen, die, hoewel ondoelmatig, door hunne uitsluitende verkrijgbaarheid, zich opdringen.

De mode is hiervan een kenmerkend voorbeeld.

Wanneer door het zakenbelang van eenige groote firma's, die in massa vervaardigen, bepaalde stoffen „mode” worden, is de verkrijgbaarheid hiervan zoo groot en verdringen zij zoodanig alle andere artikelen, dat hunne doelmatigheid niet meer over hun gebruik beslist. Als het mode is in den winter te loopen met doorzichtige zijden kousen, dan wordt de markt op een gegeven moment zoodanig met deze koude beenbekleding overstromd, dat het een luxe wordt voor de weinig overgebleven menschen met gezond verstand zich een doelmatig kleedingstuk te verschaffen. De onbegrensde massa-vervaardiging biedt het gevaar, dat doelmatige fabricage de vijand wordt van doelmatig gebruik.

In haar uiterste ontwikkeling verliest bovendien de éénheidsvervaardiging in hare voordeelen. De besparing ligt voornamelijk in het feit, dat bij de tegenwoordige fabricage de arbeidsmiddelen niet tot hun volle capaciteit belast, d.w.z. niet snel genoeg verbruikt kunnen worden. Wordt echter de arbeidssnelheid tot een veelvoud van de tegenwoordige opgevoerd, dan bereikt men ten slotte een grens waarbij het arbeidsmiddel vernieuwd moet worden terwijl hetzelfde product nog loopt. Bij die grens zal dus verandering van product geen verhooging van onkosten meer beteekenen.

Maakt men b.v. 2 schroefbouten dan zullen deze ongeveer evenveel kosten aan totaal loon als 100 van dezelfde. Splitst men deze 100 in 2 partijen van 50, die elk verschillenden vorm hebben, dan zullen dus 2×50 bouten, door vermeerderde matrijkskosten, ongeveer het dubbele kosten van 100 gelijke.

Moet een matrijs echter vernieuwd worden na het smeden van 2000 bouten, dan zullen 2×2000 bouten niet meer kosten dan 4000 gelijke.

Het blijkt dus dat éénvormigheid slechts tot een bepaalde grens aanmerkelijke verlaging van voortbrengingskosten ten gevolge heeft. Er zou dus bij goede organisatie van de productie een ruime keus van uitvoeringen voor elk gebruiksgoed kunnen zijn, zonder dat dit vermindering in welstand zou hoeven

te beteekenen. Zoolang echter bestrijding der overmatige verscheidenheid slechts geschiedt door machtsontwikkeling van den individueelen fabrikant, is er weinig kans dat de éénvormigheid bij het economische evenwichtspunt zal ophouden.

Het op de markt brengen van iets „nieuws” immers prikkelt de vraag en noodzaakt den afnemer niet-opgebruikte goederen door andere te vervangen. In plaats dus naast elkaar meerdere uitvoeringen te vervaardigen, zal het geldelijk voordeel den fabrikant nopen gedurende zoo kort mogelijken tijd zijn volle productiecapaciteit op een volkomen eenvormig voortbrengsel te concentreeren om dan, wanneer de indirecte kosten gedekt zijn, plotseling zijn afnemers iets nieuws voor te leggen.

Terwijl dus het verbruikersbelang vordert een zoo ruim mogelijke keuze uit *tegelijktijd* aangeboden artikelen, dwingt de huidige productievorm tot het snel achtereen koopen van slechts betrekkelijk doelmatige goederen, telkens aangeschaft onder den dwang van kunstmatige éénvormigheid. Waar de menschelijke arbeidskracht beperkt is, zal de kwaliteit bij het aldus kunstmatig verhoogde verbruik noodzakelijk achteruitgaan, terwijl bovendien een groote verspilling van gebruiksgoed plaats heeft. Onze grootmoeders waren beter gekleed met hun kleineren aanschaf dan de hedendaagsche vrouw met haar 4 modewaasheden per jaar.

Dezelfde verschuiving van verscheidenheid naar den tijd in plaats van „in de breedte” volgens de behoeften der gebruikers, heeft ten opzichte van werktuigen plaats; zelfs in den machinebouw ziet men telkens nieuwe constructies opkomen, die minder op de daarbij met veel gerucht bekendgemaakte uitvindingen, dan op kunstmatige prikkeling van de markt berusten en dan ook na een paar jaar weer verdwijnen.

Uitwisselbaarheid.

De industrieele ontwikkeling, die den fabrikant drijft naar éénvormigheid ten behoeve van continuïteit in de productie, schept voor den afnemer de noodzakelijkheid van continuïteit en stelsel in den vorm van het product.

Van beide tendenzen is de toenemende geografische en geestelijke afstand tusschen vervaardiger en verbruiker de oorzaak.

De omstandigheden waaronder vooral mechanische onderdeelen gebruikt worden, kunnen bij de vervaardiging slechts gedeeltelijk worden voorzien.

Van de „onvoorziene” omstandigheden is het defectraken van de machine door slijtage of breuk van onderdeelen de meest voorkomende. Op den duur wordt de bruikbaarheid van een werktuig gemeten door de snelheid en de kosten van de vervanging der gebroken onderdeelen. In een samenleving, waar Russische steppen ontgonnen worden met Amerikaansche landbouwmachines, is het veelal uitgesloten onderdeelen ter plaatse aan te maken. Er worden in zulke machines materialen gebruikt en vervaardigingsprocédés toegepast, die slechts in enkele plaatsen der wereld ter beschikking staan.

Vandaar de eisch der z.g. verwisselbaarheid van onderdeelen, die er op neerkomt, dat na telegrafische opgave van een code-woord per snelste vervoergelegenheid, elk onderdeel van een machine nageleverd kan worden en dan zonder meer in een vroeger verkocht mechanisme ingevoegd.

De uitwisselbaarheid bestaat heden ten dage voor bijna alle massa-producten in den beperkten zin, dat de fabriek, die het oorspronkelijke werktuig leverde, ook daarvoor wisselbare onderdeelen waarborgt.

De uitwisselbaarheid had tevens een sterke terugwerking op de economie der bedrijven. Het bleek, dat zoodra niet meer elk onderdeel op een bepaald daarbij behoorend ander stuk „pas” werd gemaakt, het mogelijk was, binnen de fabriek de arbeidsverdeling verder door te voeren en meer handarbeid door machinewerk te vervangen. Paste men binnen het bedrijf bovendien de hiervoor besproken „normalisatie van onderdeelen” toe, dan gaf de zekerheid, dat deze zon-

der nawerken voor allerlei leveringen gebruikt konden worden, belangrijke besparing.

Het leveren van wisselbare deelen had echter evenals de specialisatie schaduwzijden, zoolang het uitging van de individuele fabrikanten. Het naleveren voor reparatie vormt n.l. een blijvend band tusschen koper en fabrikant en het werd als een voordeel beschouwd deze afhankelijkheid van den afnemer kunstmatig te versterken. Grootte firma's worden b.v. aparte stelsels van schroefdraad in met het doel om den koper te noodzaken ook voor de eenvoudigste onderdeelen steeds weer bij haar terug te komen. Op die manier moest iemand in Amsterdam, die b.v. een Zweedsch of Duitsch zwakstroomapparaat in zijn bezit had, naar Stockholm of naar Berlijn schrijven voor het vervangen van elk schroefje of knopje, dat bij het gebruik van normalen schroefdraad, in zijn woonplaats verkrijgbaar zou zijn geweest.

Naarmate de zich ontwikkelende industrie verdere arbeidssplitsing in de hand werkte, werden dergelijke praktijken steeds hinderlijker en reeds vóór den oorlog bestond er behoefte aan een uitwisselbaarheid, die een ruimer veld dan het afzetgebied, ook van de grootste fabriek, omvatte.

De oorlog maakte in korten tijd deze behoefte tot noodzaak. De geheele industrie van een aantal landen moest in korten tijd aan een gemeenschappelijk doel dienstbaar worden gemaakt. Elke afwijking in afmeting of uitvoering tusschen gelijksoortige fabrieken vormde een belemmering in de arbeidssplitsing en werd van hoogerhand zonder meer op zijde gezet. Van den spoed, waarmee onvoorzien reparaties konden worden uitgevoerd, hingen immers menschenlevens af.

De waardevolste les uit den oorlog is dan ook geweest, dat belangrijke verspilling aan tijd en energie onvermijdelijk zijn, zoolang niet de gebruikseischen voor mechanische producten voor de maatschappij in haar geheel, in plaats van voor kleine éénheden, afzonderlijk worden opgesteld. Een voorbeeld hoezeer dit ook in vredetijd het geval is, leverde het vraagstuk van de bedrijfsspanningen voor elektrische sterkstroomnetten. Wie b.v. in ons land van Voorburg naar den Haag verhuist, een afstand van nog geen 10 kilometer, zal al zijn electrisch materiaal, als lampen, strijkijzers, motoren, verwarmingstoestellen, onbruikbaar zien worden, omdat deze aanliggende gemeenten verschil van spanning op het electrische net hebben.

Uitwisselbaarheid in dien zin, dat de bruikbaarheid van industriele producten, onafhankelijk van hun herkomst, op iedere plaats gewaarborgd is, is dus een gebiedende eisch.

Ir. ERNST HIJMANS.

LONDENSCHÉ CORRESPONDENTIE.

Het werkloosheidsvraagstuk; een memorandum der arbeiderspartij; discontopolitiek; de regeering en de banken; de Key Industries Act.

Onze Londensche correspondent schrijft ons d.d. 24 September:

The unemployment issue has temporarily pushed all other matters into the background. At the beginning of the week it appeared as if the mind of the Government had been completely made up. The issue of national against localised relief had been decided in favour of the latter, the Treasury and the Ministry of Health combining against the Ministry of Labour upon this issue. Now, however, it looks as if very considerable alterations were to be made in the original plan of campaign, as the result of the personal conference between the Premier and a group of London Mayors, all of Labour sympathies, who refused to accept the Mond scheme and insisted upon a personal interview with the Premier. Mr. Lloyd George, it is true, also refused to make relief entirely a matter for the central government, and hinted at the necessity of obtaining the support of Parliament, as well as the co-operation of the leaders of the

business and the financial worlds. But if this morning's news is to be trusted, the Government's plans will have a very far-reaching result on the financial outlook. In order to understand the position, it is necessary to refer to two other events of the week.

The Labour Party on Thursday prepared a memorandum for publication which appeared in the press yesterday. In that statement the proposal was made that the Government should deliberately stimulate industry by orders upon a large scale. Its orders should be based primarily upon the principle that those industries should be encouraged which would, if they were busy, stimulate other industries. Goods turned out could be exported to impoverished countries. In addition, the housing schemes were to be taken up again and the local authorities were to be stimulated into much greater activity than they were now showing by the central authorities taking over a large part of the obligations thereby assumed, and giving an interest-free loan for a period of years for the amounts not thus directly assumed: both the amount of grant and the length of the interest-free period to vary with the nature of the improvements undertaken: „productive” improvements to be treated less favourably than „unproductive”.

The idea underlying these demands was of course the familiar one that „prevention is better than cure”. The neglect of the Government to look facts in the face had produced the present situation, and it was useless to waste millions upon relief when a similar amount expended upon production would not only stimulate industry, but would prevent the demoralisation of large masses of men. Thus far the Labour Party.

The other element in the situation was the failure of the Bank Directors on Thursday last to reduce the Bank Rate, in spite of the lead which had been given by the Federal Reserve Bank at New York. In what appeared to be an inspired statement in the „Times” the excuse given for the maintenance of the rate, which, by the way, caused much disappointment in the City, was the fear that the autumn would witness a great outburst of inflation. This statement was accompanied by a reference to the state of the revenue. But it is now quite clear that the Bank Directors must have had preliminary hints of what was shimmering in the mind of the Premier. For this morning's press tells us that „the conservative, and what some Ministers criticize severely as the over-cautious policy of the five big banking amalgamations has been under review... this week”. It is now proposed that the banks shall be called upon to stimulate industry by cheaper credit, under Treasury guarantee against loss, that the local poor-law authorities shall be allowed to get the funds they want by over-drafts at the banks, and that a variety of minor measures, including the closing of 150 labour exchanges, and the reduction of the cost of the health insurance scheme by the cutting down of the doctors fees, shall also be adopted.

It has for some time been rumoured that the Government was coming round to the point of view that further inflation was inevitable and it has always been known that the Premier entertained considerable suspicion of the large banks, a suspicion which seems to date from the early days of the war, when some of the banks showed themselves more cautious than the Premier, then in charge of financial matters, altogether liked. It is now quite clear that the views of the leader of the Government and those of the Labour Party are much more closely allied than it looked at first, and that we are likely to find a campaign conducted against the financial policy of the Banks.

At the moment of writing the precise method to be adopted is not yet clear but we can already ask what the position, as regards the financial capacity of the banks, is. Two points stand out. In the first place, the discount-rate at which the Banks are taking in

Treasury Bills is showing a constant fall, which indicates that there is a considerable volume of spare cash in the market, but to a considerable extent this must be due to Reparations Money which is available at the moment, but which cannot be counted upon permanently. In the second place, the volume of deposits at the command of the Banks is falling, and not rising. At the end of July, the Clearing Banks Return showed that, (with the figures of the National Bank excluded), the deposits on the average of that month were £ 1785 millions: the corresponding figure for the month of August appears to be £ 1771 millions. It is known that any considerable fall in the Bank-Rate would, by lowering the rate at which the Banks take deposits, result in a more rapid withdrawal of deposits, so that in this respect the position would not improve if cheaper money were forced on the Banks. Further, any increase in the ordinary investments of the Banks would at once result in the rate for Treasuries rising again; so that the cost of the Floating Debt to the country would again go up. There is some reason to suppose that the cessation of the increase of currency notes is due to the cheaper rate at which the Treasury has been able to borrow in recent times, so that the end effect to which we come is that sooner or later, if the Government's policy is to be the one announced this morning, we must look forward to a period of expanding note-issues again. It is true, of course, that since this time last year, the Reserve of the Bank of England has increased by nearly £ 6½ millions, and the uncovered issue of the Currency note has fallen from £ 302½ to £ 266 millions, so that even a considerable increase in the monetary supply would only put us back in the position of last year, but it also would mean wiping out the results thus far gained.

The attack on the Trade Boards has received something of a check in the sharp penalties which have been inflicted in certain recent cases. But it is quite clear that the Minister of Labour is alarmed at the outcry against them. The accusation that the Committee appointed to investigate the matter would prove to be only a convenient smoke screen to hide the retreat of the Ministry, cannot be sustained in view of the actual composition of the Committee, the personnel of which is distinguished. The supporters of the Boards have received some encouragement also from the fact that resolutions by Employers Associations in their favour have been passed, so that the opposition to any change is not entirely of one colour.

As a preliminary to the entry into force of the Key Industries Act, there has been issued a list of some 6000 articles to which part I of the Act, relating to Key Industries, applies. The fact that the Act only applies to countries with which this country does not maintain most-favoured-nation relationship robs the list of some of its terrors, and in effect turns the Act into an anti-German measure, though it also affects French interests. The unsuspected number of articles to which the act has been made to apply has certainly done nothing to increase its popularity, at any rate in merchant circles: An attack on the whole policy of the Dyestuffs Act and the Key Industries Acts was again made at the annual meeting of the Calico Printers Association, where it was pointed out that the saving of 1,44 d. per yard to 2,49 d. per yard, which the dye makers estimated would result from using foreign instead of British dyes, would in fact represent a profit of 18 to 300 per cent on the ordinary shares of the Calico Printers.

DE RIJKSMIDDELEN.

In dit nummer treft men aan het gebruikelijke overzicht met bijlagen van de opbrengst der Rijksmiddelen over de maand Augustus 1920.

De oorlogswinst- en verdedigingsbelastingen brachten tot dusver in totaal op f 985.427.607,—, waar-

van f 731.965.019 op rekening komt van eerstgenoemde heffing.

Met inbegrip van de opcenten ten behoeve van het leeningfonds — behalve die op den suikeraccijns, welke geen verzwaaring van belastingdruk medebrachten — is in totaal eene som van f 1.197.815.876,— ontvangen uit belastingheffing, die haren grond vindt in de buitengewone omstandigheden.

De gewone middelen brachten in de afgelopen maand f 32.948.628,— op, tegen f 34.500.636,— in Augustus 1920 en vertoonden mitsdien een achteruitgang van f 1.552.008,—. De totale opbrengst in de afgelopen maand bleef f 585.622,— ten achter bij de raming.

Daar de opbrengst der middelen over de eerste zeven maanden van dit jaar de raming met f 19.511.671,— overtrof, overtreft de opbrengst over de eerste acht maanden van dit jaar de raming met f 18.926.049,—.

Tot de lagere opbrengst in de maand Augustus 1921, in vergelijking met dien in Augustus 1920, droegen vooral bij de inkomsten- en vermogensbelasting, de zout- en geslachtsaccijns, de zegel-, registratie-, successie- en invoerrechten en het statistiekrecht.

Daarentegen brachten meer op de grond-, personeel- en dividend- en tantiëmebelasting, de suiker-, gedistilleerd- en bieraccijns, de domeinen en de loodsgelden.

In tegenstelling met de vorige maanden, waarin de opbrengst van de grondbelasting minder was dan in de overeenkomstige maanden van het jaar 1920, is de opbrengst van deze belasting thans f 1.318.851,— hooger dan in Augustus 1920, hetgeen een gevolg is van het inhalen van achterstand in het opmaken der kohieren. De hogere opbrengst van de personeele belasting is waarschijnlijk het gevolg van eene vluggere aanslagregeling. Ten vorigen jare ondergingen de aanslagen vertraging door de met ingang van 1. Januari 1920 in werking getreden wet van 19 September 1919 (Staatsblad No. 580).

Dat de inkomstenbelasting deze maand ruim een miljoen minder opracht dan in Augustus 1920 is misschien het gevolg van eenigen achterstand. Een bepaalde reden is hier niet voor aan te wijzen. Ook voor de meerdere opbrengst der dividend- en tantiëmebelasting is moeilijk een bepaalde reden aan te wijzen. De mindere opbrengst van de vermogensbelasting is slechts gering.

Evenals in vorige maanden wordt veel geraffineerd zout ingevoerd, waarvan invoerrecht doch geen accijns wordt betaald, hetgeen de vermindering van den zoutaccijns verklaart. Hoewel er een hogere opbrengst van den gedistilleerd accijns valt te constateeren, blijft deze opbrengst toch beneden het bedrag, waarop men gerekend had, een gevolg van het feit, dat het verbruik zeer is afgenomen.

De iets lagere suikerprijs stimuleert het verbruik, hetgeen de iets hogere opbrengst kan veroorzaken, terwijl de invoer van wijn ter aanvulling van voorraden, door den lagen stand der buitenlandsche valuta's wordt begunstigd. De hogere opbrengst van den bieraccijns is het gevolg van de toename van het bierverbruik, hetgeen zijn oorzaak vindt in de hooge jeneverprijzen — gevolg van de accijnsverhoging.

Het lagere cijfer der zegelrechten is het gevolg van den geringen omvang van den handel ter beurze, terwijl de afnemering van het registratierecht samenhangt met het ontbreken van uitgiffen van nieuwe aandelen en het geringer aantal overdrachten van vast goed.

Een sterke afnemering van invoerrecht en statistiekrecht is ook thans weder te constateeren, als gevolg van de algemeene malaise en prijsdaling. Dat daarentegen de loodsgelden toenamen is waarschijnlijk het gevolg van den toenemenden aanvoer van vrije goederen en den afnemenden aanvoer van goederen, waarvoor invoerrecht naar waarde of naar gewicht wordt geheven.

Over het geheel genomen is dus de opbrengst der

middelen over de maand Augustus 1921. ongunstig te achten en wekt de Staat pessimistische verwachtingen ten aanzien van de opbrengst in de verdere maanden van 1921.

AANTEEKENING.

De ongefundeerde vorderingen der Vereenigde Staten. — In het Federal Reserve Bulletin over Sept. 1920 werden de ongefundeerde vorderingen der V. S., welke sinds den wapenstilstand ontstaan waren, op \$ 3 milliard geschat. Gedurende het jaar, eindigende 30 Juni 1921 had de uitvoer der V. S. een waarde van \$ 6.519 milliard, de invoer een van \$ 3.667 milliard, een uitvoersurplus van \$ 2.852 milliard latende. Gedurende dezelfde periode is de richting van den goudstroom radicaal veranderd en in plaats van een uitvoeroverschot laat het jaar een importexcedent van \$ 513 millioen in goud. Het invoersaldo van zilver bedroeg \$ 7 millioen gedurende deze periode. Deze saldi in mindering brengend op het saldo der handelsbalans rest een voordeelig saldo van \$ 2332 millioen. De Guaranty Trust Cy heeft voor den Federal Reserve Board, aan wiens Augustus-Bulletin deze bijzonderheden zijn ontleend, een schatting gemaakt van de buitenlandse emissies in de V. S. in de beschouwde periode en komt tot een totaal van \$ 500 tot \$ 600 millioen. Dit bedrag en andere onzichtbare exporten in aanmerking genomen, schijnt het aan geen twijfel onderhevig, dat van 30 Juni 1920—30 Juni 1921 \$ 1,5 milliard of iets minder aan de ongefundeerde vorderingen der V. S. is toegevoegd. Dit gevoegd bij het bovenvermelde bedrag komen we dus tot een totaal aan uitstaande ongefundeerde vorderingen van \$ 4 tot 4,5 milliard.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE NEDERLANDSCH-INDISCHE UITVOER-RECHTEN OP PETROLEUMPRODUCTEN.

Door „de Koninklijke” is in haar bekend protest tegen de in Nederlandsch-Indië geheven uitvoerrechten op petroleumproducten gewezen op het onrechtvaardige van deze belasting op een bepaald product en op het economisch schadelijke van dezen maatregel.

In het interview, dat de redactie van „Humpfeld's Fin.” met den heer Deterding te Londen had, is zulks nog eens duidelijk naar voren gebracht. Wij willen ons in deze kwestie niet partij stellen en die dus geheel objectief beschouwen. Noodzakelijk schijnt ons dan met een enkel woord te wijzen op de eigenaardige consequenties van den door de Nederl.-Ind. Regeering genomen maatregel.

Zoals bekend mag worden verondersteld, heeft de N.-I. Regeering door een reeks van wetswijzigingen het opsporen en exploiteeren van petroleum en aanverwante bitumineuze afzettingen voor zich gemonopoliseerd.

Zij wordt dus, hetzij middellijk (exploitatie contract met particulieren) of onmiddellijk (gouvernementsexploitatie) de groote, resp. eenige exploitant van petroleum en petroleum-producten uit Nederl.-Indischen bodem.

Wil zij het daarbij vooropgezette doel, flinke winsten maken voor de schatkist, bereiken, dan zal zij veel moeten produceeren tegen op de wereldmarkt concurrerende prijzen.

Als goed koopman moet men dus van haar verwachten, dat zij haar uiterste best zal doen hare producten, zoo goed en goedkoop mogelijk op de wereldmarkt te brengen, daar de productie de binnenlandsche vraag verre zal overtreffen.

Het heffen van een uitvoerrecht op haar eigen producten wordt daardoor van zelf als een onverdedigbare fout gebrandmerkt.

Nu zou men daar, argumentshalve, tegen kunnen aanvoeren, dat de Regeering nog niet met die productie begonnen is en dat men tegen den tijd, dat

zulks wel het geval zal zijn, de uitvoerbelasting af kan schaffen.

Het immoreele van zulk eene redeneering ligt er echter zóó dik op, dat wij wel mogen aannemen, dat niemand die in ernst naar voren zal brengen.

Het is voor de Nederl.-Indische Regeering, als weldra de voornaamste petroleumexploitant van N. O.-I., van het grootste belang nu reeds alle maatregelen te nemen om de petroleumindustrie aldaar een zoo hoog mogelijken opbloei te verzekeren en zoo vast mogelijk te grondvesten.

Behooren maatregelen als het heffen van uitvoerrechten op petroleumproducten, als zijnde tegen het eigen belang der Regeering, niet zoo spoedig mogelijk door haar ongedaan gemaakt te worden? Alleen reeds uit hoofde van dat eigenbelang en geheel afgezien van het al of niet billijke daarvan?

Gouverner c'est prévoir.

S.

BEPERKTE PROTECTIE OF VRIJHANDEL.

Met belangstelling nam ik kennis van de uitlatingen gedaan door den heer Mr. P. J. C. Tetrode, Directeur der Nederl. Bank, bij gelegenheid van het derde Intern. Congres voor den Vrijhandel, alsmede van den heer F. K. J. Heringa, Chef van de afd. Handel van het Departement van Landbouw, Handel en Nijverheid, tegenover den Haagschen Redacteur van de „Maasbode”.

Het viel mij op, hoe betrekkelijk lichtvaardig Mr. T. meent, dat Holland als industrieland gerust mag verdwijnen en geroepen is om als vrijhandelsstaat te functioneren tusschen de landen, welke van maand tot maand van vrijhandel tot protectie overgaan, getuige Engeland, waarvan de industrieelen tot vóór betrekkelijk korten tijd uitgesproken vrijhandelaars waren.

Als motief wordt aangehaald — de verstoffindustrie — een tak van bedrijf, waarvan tot den oorlog, ja zelfs heden nog, alle pogingen der Entente ten spijt, Duitschland het monopolie bezat en nog bezit.

Naar mijne meening is deze branche niet voor vergelijking vatbaar, daar Holland zich tot dusver weinig op de vervaardiging van dit artikel heeft toegelegd en zou ik het meer hebben toegejuicht, wanneer Mr. T. zich had bepaald tot die industrieën, welke op ruime schaal, zoowel in Duitschland als Holland vertegenwoordigd zijn, o.a.:

Machinefabrieken.

Constructiewerkplaatsen.

Glas- en Rijwielfabrieken.

Scheepswerven, zoowel voor de groote als kleine vaart.

Meubel- en Textielabrieken, en andere industrieën, welke óf ruwe grondstoffen óf z.g. halffabrikaten van Duitschland betrekken.

Mr. T. zal toch niet durven beweren, dat deze bedrijven — uitzonderingen daargelaten — lijden aan „eene niet streng genoeg doorgevoerde methodische behandeling”, om bij diens uitdrukking te blijven?

Daarvoor is de voortdurende uitbreiding der verschillende bedrijven, niet alleen tijdens, doch ook vóór den oorlog, voldoende borg. Het mag dan zijn, dat de leiding in die bedrijven niet zoo „Duitsch” was als bij onze oostelijke burens vóór 1914, een Hollandsch fabrikant is te goed met de mentaliteit zijner arbeiders op de hoogte om te weten, dat een Hollandsche arbeider van zulk een stramme leiding weinig gediend is en dit heel spoedig tot een passieven tegenstand zou voeren.

Het zou een ongepast optimisme mogen heeten om te beweren, dat voornoemde bedrijven niet in ernstige mate den terugslag ondervinden van datgene, wat sinds maand en dag in Holland niet het minst heeft rondgewaard, t. w. de doodende Duitse concurrentie.

Het ligt niet in mijn bedoeling een lans te breken voor die bedrijven, welke in de oorlogsjaren meenden, dat alles geoorloofd was en woekerdividenden uitkeerden. Geen wonder, dat menige afnemer een

dergelijken binnenlandschen leverancier met verachting den rug toekeert, nu hij niet meer, zooals in de oorlogsjaren van hem afhankelijk is. Veel meer is mijne bedoeling een maatregel van regeeringswege te bepleiten voor de noodlijdende industrie, welke slechts zoover zou gaan, dat deze op voet van gelijkheid zou komen met die der oostelijke zusters en vooral niet verder, daar anders het gevaar niet denkbeeldig is, dat het dividendspelletje bij sommige bedrijven opnieuw zal beginnen.

Mijn argumenten daarvoor zijn de volgende:

- I. Het feit, dat de Duitse fabrikant, die met een uurloon van thans gemiddeld RM. 9,— tegen een koers van 3 gerekend is f 0,27, met zijn arbeiders goed uitkomt, tegenover een uurloon hier te lande van minstens f 0,75.
- II. De langere werktijd tegenover onzen 8-urendag, welke, hoe goed ook bedoeld, m.i. op een verkeerd tijdstip werd ingevoerd.
- III. Een motief van min of meer compromitterenden aard, n.l. het feit, dat de ondernemer hier te lande, welke met ruwe materialen of half-fabrikaten uit Duitsland werkt, zich verplicht ziet deze grondstoffen duurder te betalen dan de Duitse industrieel, welke ook op aanvoer van dezelfde grondstoffen aangewezen is, dank zij de vele „conventies”, waarvan het in Duitsland wemelt en die binnen- en buitenlandsche prijzen vaststellen, en daardoor in de eerste plaats voor deze frissche politiek aansprakelijk zijn.

Waar de heer F. Heringa meent, dat men met hard werken, zuinige levenswijze er wel door zal komen, geloof ik te mogen aannemen, dat deze overigens zeer respectueuze heer of van bovenaangehaalde 3 feiten, welke ik desgewenscht met bewijzen kan staven, onkundig is, of ze te licht weegt, daar men in industrieele kringen overwegend van oordeel is, dat deze moeilijkheden een al te groote kloof vormen om door de industrieelen zelf overbrugd te kunnen worden, zoodat vele ondernemers reikhalzend uitzien naar eene uitgebreide enquête, b.v. door middel van den Nijverheidsraad, die daarvoor zooveel schitterend materiaal bezit om dit onderzoek met nauwkeurigheid te leiden.

Naar mijn verwachting zou dit onderzoek het resultaat opleveren, dat van Regeeringswege zeer spoedig ingegrepen zou worden, doordat aangenomen mag worden, dat deze wel het belang zal inzien van het in stand blijven der industrie en zeer zeker niet gaarne de nu reeds onrustbarende werkeloosheid nog grooter zou wenschen.

Inmiddels zou ondergeteekende zich met stellig honderden andere industrieelen gelukkig achten van de in den aanvang genoemde autoriteiten te mogen vernemen, langs welken weg zij gelegenheid zien om, naast „zuinig zijn en hard werken”, uit het valuta-moeras, waarin een groot deel der Hollandsche industrie dreigt weg te zakken, te geraken.

Van mijne oprechte waardeering voor de te nemen moeite kunnen de heeren zich overtuigd houden.

Met beleefden dank aan de Redactie voor de afgestane plaatsruimte.

P. N. BALTUS.

Dedemsvaart.

MAANDCIJFERS.
OVERZICHT DER RIJKSMIDDELEN.
(In Gulden).

	Augustus 1921	Sedert 1 Januari 1921	Overeenkomstige periode 1920
Directe belastingen.			
Grondbelasting	2.340.092	10.927.955	12.531.524
Personeele belasting ..	2.245.513	10.413.184	6.093.002
Inkomstenbelasting ..	5.161.844	76.171.616	59.291.469
Dividend- en tantième-belasting	3.325.093	16.764.591	11.903.687
Vermogensbelasting ..	474.272	10.528.965	8.794.665
Accijnzen.			
Suiker	3.462.998	24.921.594	24.518.055
Wijn	64.655	1.065.646	924.119
Gedistilleerd	4.376.987	36.990.704	30.844.451
Zout	113.087	969.257	1.349.667
Bier	459.496	2.588.635	1.653.787
Geslacht	951.148	7.782.402	9.475.905
Belast. op speelkaarten	2.299	46.923	78.624
Indirecte belastingen.			
Zegelrechten	1.297.750	13.375.051	16.032.202
Registratierechten	2.069.289	22.895.499	38.608.443
Successierechten	2.495.002	20.451.885	22.498.885
Invoerrechten			
Gouden en zilveren werken			
Belasting	56.156	540.017	587.668
Essaailoon	72	620	667
Statistiekrecht	323.229	2.528.809	3.393.968
Mijnen	128.155	388.957	775.567
Domeinen	264.792	1.344.500	1.096.729
Staatsloterij	24.338	438.990	439.097
Jaacht en visscherij	50.236	256.316	246.401
Loodsgelden	205.819	1.528.721	1.062.135
Totaal	32.948.628	287.200.049	283.794.044

OPCENTEN VOOR HET LEENINGFONDS 1914.

	Augustus 1921	Sedert 1 Januari 1921	Overeenkomstige periode 1920
Directe belastingen.			
Grondbelasting	468.622	2.190.667	2.509.601
Personeele belasting ..	442.917	2.076.644	1.135.155
Inkomstenbelasting ..	2.505.669	22.425.975	17.482.555
Vermogensbelasting ..	103.741	2.609.754	3.928.217
Dividend- en tantième-belasting	1.097.281	5.532.315	2.204.846
Accijnzen.			
Suiker	692.600	4.984.319	4.903.611
Wijn	12.931	213.129	184.824
Gedist. (binn.- en buitl.)	437.699	3.699.070	3.084.445
Indirecte belastingen.			
Zegelrecht van buitl. eff.	20.819	154.564	316.284
Registratierechten	—	—	6
Totaal	5.782.279	43.886.432	35.749.544

BELASTINGEN IN VERBAND MET DE BUITENGEWONE OMSTANDIGHEDEN.

	Augustus 1921	Sedert 1 Januari 1921
Verdedigingsbelasting Ia	125.359	3.100.399
Verdedigingsbelasting Ib	671.957	11.088.323
Verdedigingsbelasting II	2.447.413	22.323.818
Totaal	3.244.729	36.512.540

¹⁾ Hieronder begrepen f 223.818 wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissonnairs in effecten, enz. (Beursbelasting). ²⁾ idem f 2.321.110. ³⁾ Idem f 4.626.423.

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** betekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wissels. 4½ 1 Juli '15)	Zweeds. R.ksbk 6 6 Juli '21
Bel. Binn. Eff. 5½ 19 Oct. '20	Bk. v. Noorw. . 6½ 6 Juli '21
Bk. (Vrsch. in R.C. 6½ 19 Oct. '20)	Zwits. Nat. Bk. 4 13 Aug. '21
Bk. van Engeland 5½ 22 Juli '21	Belg. Nat. Bk. 5-5½ 19 Mei '21
Duitsche Rijksbk. . 5 23 Dec. '14	Bank v. Spanje 6 4 Nov. '20
Bk. van Frankrijk 5½ 28 Juli '21	Bank v. Italië . 6 20 Mei '20
Oostenr. Hong. Bk. 5 25 Juli '21	F. Res. Bk. N.Y. 5 22 Spt. '21
Nat. Bk. v. Denem. 6 5 Mei '21	Javasche Bank 3½ 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prölon-gatie	Part. disconto	Part. disconto	Part. disc.	Call-money
24 Sept. '21	4 ³ / ₈ -1 ¹ / ₂	3 ¹ / ₄	4 ¹ / ₄	4-5 ⁵ / ₈	—	4 ¹ / ₂ -6 ¹ / ₂
19-24 S. '21	4 ³ / ₈ -1 ¹ / ₂	3-3 ³ / ₄	4 ¹ / ₈ -1 ¹ / ₄	4-5 ⁵ / ₈	—	4-6
12-17 „ '21	4 ¹ / ₂ -3 ³ / ₈	3 ¹ / ₄ -4 ¹ / ₂	4 ¹ / ₈ -1 ¹ / ₄	4-5 ⁵ / ₈	—	4 ¹ / ₂ -5 ¹ / ₂
5-10 „ '21	4 ³ / ₈ -1 ¹ / ₂	3-1 ¹ / ₂	4 ¹ / ₈ -3 ³ / ₈	4-5 ⁵ / ₈	—	5-1 ¹ / ₂
20-25 S. '20	3 ¹ / ₄ -4	3 ¹ / ₄ -4 ¹ / ₂	6 ³ / ₄	4-5 ⁵ / ₈	—	6-7
22-27 S. '19	3 ⁵ / ₈ -4	4-5 ¹ / ₂	3 ⁵ / ₈ -7 ³ / ₈	4-5 ⁵ / ₈	—	5 ¹ / ₂ -8
20-24 Juli '14	3 ¹ / ₈ -3 ³ / ₁₀	2 ¹ / ₄ -3 ¹ / ₄	2 ¹ / ₄ -3 ¹ / ₄	2 ¹ / ₈ -1 ¹ / ₂	2 ³ / ₄	5 ¹ / ₂ -7 ¹ / ₂

¹⁾ Noteering van 23 September 1921.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

Londen bleef aanvankelijk tamelijk prijshoudend, maar aan het einde der week zakte de koers plotseeling in en volgde de tendens voor alle overige wissels, welke alle sterk aangeboden waren. Vooral marken konden na de sterke stijging van Maandagochten zich slechts met moeite op ca. 2,90 handhaven. Maar ook Parijs en België waren herhaaldelijk sterk aangeboden, waarbij nu eens Parijs en dan weer België aanzienlijk lager was dan zijn buurman. Ook dollars liepen niet onbelangrijk terug. Nu de groote graanverscheppingen voor Duitsland sterk beginnen te verminderen is de vraag voor dollars aanzienlijk verminderd. Skandinavië was met uitzondering van Christiania tamelijk prijshoudend. Christiania was daarentegen weder zeer flauw, ca. 39,70 a 39,95. Zwitserland iets flauwer. Ook Madrid teruglopend. Buenos Aires Zaterdag plotseling vaster. Batavia iets flauwer.

KOERSEN IN NEDERLAND

Data	Londen *)	Parijs *)	Berlijn *)	Weenen *)	Brussel **)	New York**)
19 Sept. 1921..	11.79½	22.62½	3.09	0.29	22.40	3.16½/8
20 „ 1921..	11.79	22.50	2.98	0.29	22.32½	3.16½/4
21 „ 1921..	11.77	22.12½	2.87½	0.26	22.20	3.16½/4
22 „ 1921..	11.77	22.27½	2.90	0.26½	22.28½	3.15½/8
23 „ 1921..	11.76½	22.42½	2.90	0.27½	22.30	3.14½/8
24 „ 1921..	11.73	22.42½	2.90	0.27	—	—
Laagste d.w. 1)	11.72½	22.12½	2.87	0.25	22.10	3.13½/2
Hoogste „ „ 1)	11.80	22.85	3.25	0.31	22.65	3.17½/2
17 Sept. 1921..	11.78½	22.40	3.05	0.30	22.10*	3.18½/2
10 „ 1921..	11.76½	23.47½	3.15	0.31	23.37*	3.14½/2
Muntpariteit..	12.10½	48.—	59.26	50.41	48.—	2.48½/4

*) Noteering te Amsterdam. **) Noteering te Rotterdam.
 1) Particuliere opgave. 2) Noteering van 16 September.
 3) Idem van 9 September.

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Christiana *)	Zwitserland *)	Spanje 1)	Batavia 1) telegrafisch
19 Sept. 1921	68.80	55.85	40.85	54.55	41.20	98½-99½
20 „ 1921	68.65	56.50	40.15	54.55	41.40	98½-99½
21 „ 1921	68.80	56.25	39.75	54.50	41.20	98½-99½
22 „ 1921	69.10	56.10	40.30	54.50	40.95	98½-99½
23 „ 1921	68.85	56.—	39.85	54.35	41.—	98½-99½
24 „ 1921	69.—	56.25	40.—	54.20	40.90	98½-99½
L'ste d.w. 1)	68.40	55.50	39.60	54.25	40.85	98½/4
H'ste „ „ 1)	69.20	56.50	40.95	54.80	41.45	99½/2
17 Sept. 1921	68.75	56.—	40.90	54.75	41.10	98½-99½
10 „ 1921	68.10	55.25	41.20	54.17½	41.—	98½-99½
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

Termijnnoteeringen der Valuta-Kas.
 Ecarts tusschen termijnnoteering en contanten koers.
 (week van 5—9 September 1921.)

Londen.	Ult. Sept.	Ult. Oct.	Ult. Nov.
Hoogste B Koers	agio ¼ ct.	agio ¼ ct.	agio 1 ct.
Laagste B „	Pari	„ ½ „	„ ¾ „
Hoogste L „	agio ½ „	„ 1 „	„ 1½ „
Laagste L „	„ ¼ „	„ ½ „	„ ¾ „

New-York.	Ult. Sept.	Ult. Oct.	Ult. Nov.
Hoogste B Koers	disagio ¾ ct.	disagio ¾ ct.	disagio 1½ ct.
Laagste B „	„ ¼ „	„ ½ „	„ ¾ „
Hoogste L „	„ ½ „	„ ¾ „	„ 1¼ „
Laagste L „	„ ¼ „	„ ½ „	„ ¾ „

Parijs.	Ult. Sept.	Ult. Oct.	Ult. Nov.
Hoogste B Koers	Pari	Pari	disagio 7½ ct.
Laagste B „	disagio 2½ ct.	disagio 5 ct.	„ 2½ „
Hoogste L „	Pari	Pari	„ Pari
Laagste L „	disagio 2½ „	disagio 2½ „	disagio 5 „

België.	Ult. Sept.	Ult. Oct.	Ult. Nov.
Hoogste B Koers	agio 5 ct.	agio 5 ct.	agio 10 ct.
Laagste B „	disagio 2½ „	„ 2½ „	„ 5 „
Hoogste L „	„ + 2½ „	„ 5 „	„ 10 „
Laagste L „	„	„ 2½ „	„ 2½ „

Berlijn.	Ult. Sept.	Ult. Oct.	Ult. Nov.
Hoogste B Koers	agio 2 ct.	agio 2 ct.	agio 4 ct.
Laagste B „	Pari	„	„ 3 „
Hoogste L „	agio 3 „	„ 3 „	„ 4 „
Laagste L „	„ 2 „	„ 2 „	„ 2 „

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Lond. (in \$ per £)	Zicht Parijs (in cts. p. frs.)	Zicht Berlijn (in ct. p. Mk.)	Zicht Amsterd. (in cts. p. gld.)
24 Sept. 1921	3.73.50	7.14	0.92	31.86
Laagste d. week	3.71.75	7.01	0.91	31.50
Hoogste „ „	3.74.50	7.14	0.94	31.88
17 Sept. 1921	3.71.87	7.11	1.—	31.53
10 „ 1921	3.74.—	7.44	0.99	31.72
Muntpariteit	4.86.67	6.18¼	95¼	40¼/16

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	9 Sept. 1921	16 Sept. 1921	17/23 Sept. '21 Laagste	23 Sept. 1921 Hoogste
Alexandrië ..	Piast. p. £	97½/32	97½/32	97½/32	97½/32
*B. Aires 1)	d. p. \$	44½/8	44½/10	44	44½/8
Calcutta	Sh. p. rup.	1¼¾	1½/10	1½/10	1½¾
Hongkong ..	id. p. \$	2½/8	2½/8	2½/8	2½/8
Lissabon	d. per Mil.	6¼	5¾	5	6¼
Madrid	Peset. p. £	28.60	28.50	28.45	28.70
*Montevideo 1	d. per \$	43¼	42½	41½	43½
Montreal	\$ per £	4.17	4.16	4.12	4.18
*R.d.Janeiro. d.	d. per Mil.	—	8¼	8½/10	8¾/10
Rome	Lires p. £	85.75	87.25	87.00	91.00
Shanghai....	Sh. p. tael	3/8¾	3/9½	3/	4/1¾
Singapore ..	id. p. \$	2½/32	2½/10	2½/10	2½/32
*Valparaiso..	peso p. £	38.60	36.80	33.70	35.60
Yokohama ..	Sh. p. yen	2/7¼	2/7½	2/6½	2/7¼

*Koersen der voorafgaande dagen. 1) Telegrafisch transfert.
 *) Noteering van 25 Augustus.

NOTEERING VAN ZILVER

	Noteering te Londen	te New York
24 Sept. 1921	41½	68¾
17 „ 1921	39½	65
10 „ 1921	39	64¼
3 „ 1921	38¼	63 1)
25 Sept. 1920	59½	93
27 Sept. 1919	63¾	118¾
20 Juli 1914 ..	24½/16	54½

1) Noteering van 2 Sept. 1921.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 26 September 1921.

Activa.		
Binnenl. Wis-	H.-bk. f 143.795.845,88	
sels, Prom.,	B.-bk. „ 31.548.113,76½	
enz. in disc.	Ag.sch. „ 60.964.080,04	f 236.348.039,48½
Papier o. h. Buitenl. in disconto		
Idem eigen portef.	f 43.694.199,—	
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel. „		43.694.199,
Beleeningen		
incl. vrsch.	H.-bk. f 32.948.635,38	
in rek.-crt.	B.-bk. „ 16.147.295,46½	
op onderp.	Ag.sch. „ 79.362.499,51½	f 128.458.430,36
Op Effecten	f 122.922.330,36	
Op Goederen en Spec. „	5.536.100,—	128.458.430,36
Voorschotten a. h. Rijk		14.253.864,99½
Munt en Muntmateriaal		
Munt, Goud	f 56.237.800 ..	
Muntmat., Goud ..	519.730.929,59	
	f 405.968.729,59	
Munt, Zilver, enz. „	10.327.494,25½	
Muntmat., Zilver ..		616.296.223,84½
Effecten		
Bel.v.h. Res.fonds.	f 5.315.943,25	
id. van ¼ v. h. kapit. „	3.954.306,87½	9.270.250,12½
Geb. en Meub. der Bank		3.747.500,—
Diverse rekeningen		15.585.798,32
		f 1.067.604.306,13
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000,—	
Reservefonds	5.386.728,62½	
Bankbiljetten in omloop	996.095.310,—	
Bankassignatiën in omloop	1.087.843,96	
Rek.-Cour. } Het Rijk f		
saldos: } Anderen „	32.857.336,83½	32.857.336,83½
Diverse rekeningen		12.177.086,71
		f 1.067.604.306,13

V. BANK VAN NOORWEGEN.

(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Vorderingen op het buitenl.	Effecten	Disconto's en Beleen.	Circulatie	Rek. Crt.
15 Sept. 1921..	147,3	32,6	8,5	420,9	407,6	89,2
7 " 1921..	147,3	32,1	8,5	419,9	416,6	80,0
31 Aug. 1921..	147,3	31,8	8,5	454,8	420,9	110,2
22 " 1921..	147,3	29,9	8,5	432,3	416,5	89,0
15 " 1921..	147,3	29,6	8,5	422,7	418,5	78,1
8 " 1921..	147,3	29,7	8,5	423,9	421,9	80,4
30 Juli 1921..	147,3	30,1	8,5	452,0	428,4	100,0
22 " 1921..	147,3	30,9	8,5	430,9	423,1	85,9
15 " 1921..	147,3	31,8	8,5	416,3	425,3	71,3
7 " 1921..	147,3	33,1	8,7	415,1	420,9	77,0
30 Juni 1921..	147,3	34,2	9,1	440,2	418,4	107,1
15 Sept. 1920..	147,4	47,0	10,5	444,6	462,1	103,5
15 Sept. 1919..	148,2	83,7	12,3	304,0	424,0	47,0
22 Juli 1914..	52,4	65,7	8,9	79,3	120,8	10,7

VI. BANKBUREAU VAN TSJECHO-SLOWAKIJE,

verbonden aan het Ministerie van Financiën.

(In millioenen Tsjecho-Slow. Kronen.)

Data	Vorder. op de Oostenr.-Hong. Bank*)	Disconto's	Beleeningen	Vorderingen op het buitenl.	Circulatie	Rek. Crt.
7 Sept. 1921	9623,9	814,2	2467,3	861,5	11456,9	783,3
31 Aug. 1921	9623,9	810,2	2399,5	845,9	11455,2	777,7
23 " 1921	9528,8	765,6	2339,7	861,3	10962,5	1065,5
15 " 1921	9528,8	846,7	2363,1	547,0	11014,0	981,1
7 " 1921	9528,8	908,6	2468,1	490,8	11056,2	775,5
31 Juli 1921	9528,8	1084,0	2355,0	507,5	11134,3	723,4
23 " 1921	9528,7	1107,9	2363,3	520,2	10660,3	1402,8
15 " 1921	9528,7	1197,6	1904,9	626,7	10849,8	865,6
7 " 1921	9528,6	1086,9	1962,9	799,9	11104,1	739,2
30 Juni 1921	9528,6	1085,3	1998,0	783,5	11167,5	739,4
23 " 1921	9528,6	966,1	1960,7	759,5	10539,8	882,8
15 " 1921	9528,5	927,7	1970,6	774,6	10622,7	850,3
7 " 1921	9528,3	1069,1	2004,2	786,2	10780,8	748,4
31 Mei 1921	9528,3	1086,0	2031,7	780,2	10851,4	665,3
7 Sept. 1920	9520,8	899,0	2184,5	263,9	9866,8	1216,3

*) Bankbiljetten, rekening-crt.-saldi en schatkistbons.

VII. OOSTENRIJKSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden kronen.)

Data	Goud en buitenl. goud-wissels	Zilver	Disconto's en Beleeningen	Circulatie	Rek.-Crt.
31 Aug. 1921	5,878	5	1,671,572	58,533,766	8,074,083
23 " 1921	13,911	5	1,729,880	55,767,921	8,266,727
15 " 1921	11,341	5	1,817,378	55,247,624	7,991,886
7 " 1921	11,532	5	1,544,288	54,682,196	7,739,212
31 Juli 1921	10,095	5	1,593,419	54,107,281	8,390,822
23 " 1921	8,643	5	1,756,130	51,183,028	9,696,290
15 " 1921	6,784	2	1,815,069	50,435,263	9,168,689
7 " 1921	5,219	2	1,805,991	50,142,590	9,156,396
30 Juni 1921	6,632	2	1,805,718	49,685,140	9,713,367
23 " 1921	5,828	2	1,854,367	47,825,013	7,723,182
15 " 1921	8,553	2	1,931,801	47,208,636	6,593,109
7 " 1921	7,459	1	1,736,420	46,426,767	10,153,849
31 Mei 1921	7,096	1	5,895,446	45,583,194	9,798,443

VIII. HONGAARSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden kronen.)

Data	Goud en buitenl. goud-wissels	Zilver	Disconto's en Beleeningen	Circulatie	Rek.-Crt.
31 Aug. 1921	4,421	599	18,998,203	17,326,019	2,975,116
31 Juli 1921	—	182	11,893,402	15,799,384	3,532,371
23 " 1921	—	182	11,825,560	17,946,374	1,320,524
15 " 1921	—	184	11,806,096	17,684,165	1,547,684
7 " 1921	—	184	11,806,593	17,923,868	1,328,887
30 Juni 1921	—	185	11,801,228	18,095,898	1,161,987
23 " 1921	—	185	11,798,861	17,671,017	1,599,243
15 " 1921	—	185	11,800,526	14,251,598	5,036,928
7 " 1921	—	186	11,805,202	14,112,965	5,168,826
31 Mei 1921	—	186	11,957,646	13,685,610	5,760,131

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 26 September 1921.

Met uitzondering van de beurs te Amsterdam (waarop wij, als gewoonlijk, later in 'dit overzicht terugkomen), gaven de internationale markten in de afgelopen week in hoofdzaak hetzelfde beeld te aanschouwen als gedurende de vorige berichtperiode. Buitengewone levendigheid te Berlijn, een lusteloze en meerendeels zeer ongeanimeerde stemming op de vorige beurzen van het Continent en te New York. Te Berlijn is de markt slechts om den anderen dag geopend geweest, in overeenstemming met het besluit van het beursbestuur, ten einde op deze wijze te trachten het overstelpende werk althans eenigszins baas te worden. Tot nu toe echter heeft deze maatregel slechts weinig effect gesorteerd. Op de dagen, dat geen beurs wordt gehouden, komen de orders in even sterke mate binnen als op de werkdagen, met het gevolg, dat op den uitvoeringsdag de werkzaamheden zoo mogelijk nog omvangrijker zijn. Herhaaldelijk komt het dan ook in de laatste tijden voor, dat koop-orders slechts ten deele worden geëffectueerd, dat een z.g. „rantsoenerings-politiek" wordt toegepast. M.a.w. de cliënten zien zich slechts een deel van de door hen verlangde aandelen toegewezen, waardoor te Berlijn bij gewone opdrachten hetzelfde systeem in zwang komt als aan onze beurs bij emissies van veel-verlangde objecten; er wordt n.l. „gemajoreerd". Men is dan ook reeds tot de overtuiging gekomen, dat de thans toegepaste beurs-sluitingsmaatregel te kort is geschoten, doch men heeft tot nu toe geen ander hulpmiddel kunnen vinden.

In overeenstemming met de voortdurend dalende tendens van de markt, zijn ook thans weder alle beurskoersen buitengewoon gestegen. Een uitzondering hebben deze week gevormd de aandelen der Badische Anilin- und Sodafabrik, als gevolg van de ramp, die deze onderneming heeft getroffen in haar etablissementen te Oppau, benevens aandeelen Högster Farbwerke, Elberfelder Farbenfabriken, Griesheim-Elektron en Weiler-ter-Meer. Deze maatschappijen hebben n.l. gezamenlijk een onderlinge verzekeringsmaatschappij opgericht, die een deel der schade zal moeten vergoeden. Zelfs is op een enkelen dag de officieele notering voor deze aandelen niet opgemaakt. Toch is de daling voor de betrokken fondsen slechts binnen zeer enge grenzen gebleven en eenigen invloed op de overige markt heeft zij niet uitgeoefend. Ten bewijze diene, dat in een 10-tal dagen b.v. aandelen Deutsche Erdöl 225 pCt. zijn gestegen, aandelen Harpener 201 pCt., Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg 146 pCt., Orenstein 140 pCt., Scheideanstalt 125 pCt., enz. De indexcijfers van de „Frankfurter Zeitung" geven een nieuw record te aanschouwen; dit cijfer bedraagt thans 255 tegen 239 op 14 September en 100 op 2 Januari 1920.

Te Weenen is vrijwel hetzelfde verloop te constateeren. Nadat de effectenbeurs eenigen tijd verwaarloosd is gebleven en het publiek zich in breede kringen op de valuta-speculatie had toegelegd, is het in de afgelopen week tot een uitbarsting gekomen. De geweldige voorraden aan buitenlandse valuta, die allerwegen „gehamsterd" werden, heeft de nood der Oostenrijksche Kroon zoo hoog opgevoerd en heeft diensgevolge een zoodanige verbittering in breede lagen der bevolking doen ontstaan, dat een spontaan verzet tegen de valuta-speculatie is uitgebarsten, ten gevolge waarvan voorloopig iedere speculatie in buitenlandse deviezen is verboden. De toekomst zal moeten leeren, of een dergelijk officieel verbod ook veel zal uitwerken; inmiddels heeft de speculatie zich onmiddellijk tot de effectenbeurs gewend, en met te meer succes, omdat hier de koersen in verhouding tot de wilde stijging van vreemde valuta's aanmerkelijk achter waren gebleven. Vrijwel alle soorten aandelen en ook obligaties zijn in den kring der belangstelling getrokken, zoodat vaak fantastische koersen werden bereikt. Aandelen Donau-Dampfschiffahrt bijv. monteerden van 18.470 tot 25.500 pCt.; dat is slechts één voorbeeld, dat echter de algemeene houding duidelijk demonstreert.

Tegenover het interessant en levendig verloop van de hier behandelde beurzen steekt de loome en lusteloze houding van Parijs en Londen wel sterk af. Vooral de beurs te Londen heeft zich niet uit haar lethargie kunnen opheffen. De Iersche onderhandelingen hebben geen vlot verloop; behalve dit teleurstellende feit, heeft het uitblijven van een disconto-verlaging der Bank of England de gemoederen bevoegen, te sterker, omdat de Federal Reserve Bank te New York wel tot een zoodanige verlaging is overgegaan en men er vast op had gerekend, dat de Engelsche circulatie-instelling dit voorbeeld zou volgen. Bovendien is de Sterlingkoers in de laatste dagen weer gevoelig teruggevoerd, hetgeen te opvallender was na een periode van vrijwel

onafgebroken stijging sinds de betaling der eerste Deutsche schadeloosstellings-annuïteit. Eén en ander heeft een zeer deprimeerenden invloed gehad; de beurs te Londen was niet slechts zeer stil, doch de koersen gaven over de geheele linie een daling te aanschouwen.

Te Parijs was het weliswaar iets beter, doch de algemeene tendens was toch geenszins in overeenstemming met hetgeen men op grond van verschillende cijfers had kunnen verwachten. In het vorig overzicht hier ter plaatse werd reeds de activiteit der Fransche handels-balans ter sprake gebracht; inmiddels zijn ook de cijfers van in- en uitvoer tot 1 September j.l. verscholen, die het gunstige beeld nog sterker gemarkeerd hebben. Er is echter een zeer teleurstellende factor, die zich bij iedere beursbeoordeeling van de Fransche markt voordoet, de daling n.l. van de Deutsche Reichsmark. Door de geweldige vorderingen op Duitschland heeft Frankrijk feitelijk een belang verkregen bij den bloei van den vroegeren vijand en het behoeft geen verwondering te wekken, dat de beurs met een lusteloze houding reageert op ieder verschijnsel, dat de verminderde koopkracht en de verslappung op monetair gebied in Duitschland aantoot. Hierdoor valt het ook te verklaren, dat de Parijsche markt zoo overwegend aan den tragen kant bleef, hoewel de hier gereleveerde gunstige momenten toch wel een tegenwicht hebben gevormd.

De markt te Wallstreet was in verhouding nog de meest geanimeerde. Hier althans was de stemming kalm en bleven de verschillen binnen enge grenzen. Zooals hierboven reeds werd gereleveerd, heeft de Federal Reserve Bank haar disconto verlaagd tot 5 pCt. en dit stimuleerde de beurs toch wel eenigszins.

Te onzent hebben wij echter een week kunnen constateeren, die wel tot de donkerste behoort van de laatste maanden. Zij valt alleen te vergelijken met de crisisperiode van December 1920, met dien verstande, dat thans de nadeelige verschillen misschien nog grooter zijn.

Alleen is de stemming, hoewel uitermate nerveus, niet zoo geprikkeld als toen. Voortdurend daalt de markt, maar men schijnt er thans meer op voorbereid te zijn en zijn maatregelen te hebben genomen. Bovendien is er nog een zeer krachtige factor, die een paniek-stemming tegenhoudt. In December viel de reactie plotseling neer, maar trof zij hoofdzakelijk die fondsen, die altijd een zeer speculatief karakter hadden gedragen en zich derhalve in het bezit bevonden van personen, wier draagkracht niet te hoog kon worden aangeslagen. Thans heeft de waardevermindering zich uitgestrekt over die soorten, die tot voor zeer korten tijd als belegging waren beschouwd, een belegging weliswaar met een speculatief tintje, maar toch niet in de eerste plaats als fondsen, die in zeer korten tijd bovenmatige verschillen te aanschouwen konden geven. En deze soorten bevinden zich in handen van meer kapitaalkrachtige lieden, die thans natuurlijk wel hun bezit met den dag zien slinken, doch die althans aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Bovendien zijn in den tijd tusschen December en thans reeds slachtoffers gevallen, zoowel ter beurze als onder particulieren; zij, die overbleven, konden gemakkelijker een stoot doorstaan. Het is echter de vraag tot hoever een dergelijke gang van zaken kan doorgaan, zonder ernstige moeilijkheden te voorschijn te roepen. Het is absoluut onnoodig bepaalde factoren voor bepaalde fondsen te releveeren, die de daling van thans hebben veroorzaakt; veeleer is het een complex, dat alle vertrouwen bij het publiek heeft weggenomen. Van dit complex brengen wij hier meer in het bijzonder naar voren: de ongunstige vooruitzichten, in de Troonrede ontwikkeld (hierdoor zijn voornamelijk staats- en beleggingsfondsen aangetast); de débacle van eertijds bloeiende ondernemingen (Koninklijke Nederlandsche Lloyd, van Nierop & Co's Handel-Maatschappij, Oliefabrieken Insulinde), welke débacle door de in de laatste dagen gehouden vergaderingen nog eens extra werd gedemonstreerd; de pogingen, om de wellicht vaak ongemotiveerde dalingen van enkele fondsen tegen te houden door communiqués in de pers te doen verschijnen (Tels, Linde-Teves, Compania), doch die bij de nerveuze stemming van het publiek een averechtsche uitwerking hebben gehad; de uitlatingen van de directie der Koninklijke Petroleum Maatschappij en van bij deze maatschappij belanghebbende ondernemingen betreffende een inkrimping van het bedrijf in Indië; de ontslagname van directeuren van diverse maatschappijen, hetgeen beschouwd wordt als de erkenning van een verloren zaak; de heftige reactie van de Deutsche mark, waardoor de concurrentie voor de Nederlandsche industrie weer moeilijker wordt. Al deze factoren en nog andere hebben het gevoel van groote onbehagelijkheid aan onze beurs wakker geroepen, waarvan de heftige daling een gevolg is. De toekomst zal moeten leeren, in hoeverre ook

thans weder overdreven wordt, zooals de beurs in tijden van malaise of van hoog-conjunctuur vaak gewend is te doen, in de ééne of in de andere richting.

Wij herhalen, dat het onnoodig is, de verschillende rubrieken hier de revue te laten passeeren. Indien wij enkele noemen, is dit, omdat er toch nog iets bijzonders van te vermelden valt.

In de eerste plaats *staatsfondsen*, die flauw bleven, ondanks het feit, dat de rentestandaard eenige neiging tot daling toont. De pogingen, die door verschillende gemeenten zijn aangewend om geld in de open markt te verkrijgen tot een 6 pCt. of 6½ pCt. basis, schijnen met vrij goed succes te zijn bekroond.

	19 Sept.	22 Sept.	26 Sept.	Rijzing of daling.
5 % Ned. W. Sch. 1918	92 ⁹ / ₁₀	91 ³ / ₁₀	90 ⁹ / ₁₀	— 2
4½ % " " " 1916	90 ³ / ₄	90 ⁹ / ₁₀	89 ⁹ / ₁₀	— 1 ¹ / ₁₀
4 % " " " 1916	84 ¹ / ₄	83 ⁹ / ₁₀	82 ⁹ / ₁₀	— 1 ¹ / ₁₀
3½ % " " "	75 ³ / ₄	75 ³ / ₄	73	— 2 ¹ / ₄
3 % " " "	61 ⁹ / ₁₀	60 ¹ / ₁₀	60 ³ / ₄	— 1 ¹ / ₁₀
2½ % Cert. N. W. S.	52 ¹ / ₁₀	50 ¹ / ₂	51	— 1 ¹ / ₁₀
5 % Oost-Indië 1915	93 ⁷ / ₈	93	92	— 1 ⁷ / ₈
6 % " " 1919	97 ⁷ / ₈	96 ¹ / ₁₀	97	— ⁹ / ₈
4 % Oosten Kronenrente	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	2 ³ / ₈	— ¹ / ₈
5 % Rusland 1906	7 ¹ / ₂	7 ¹ / ₁₀	7 ¹ / ₁₀	— ⁷ / ₁₀
4 % Rusl. bij Hope & Co.	8 ³ / ₈	7 ¹ / ₂	7 ¹ / ₂	— 1 ¹ / ₈
4½ % China Goud 1898 ..	65 ¹ / ₈	66	66	+ ⁷ / ₈
4 % Japan 1899	64 ¹ / ₄	65 ¹ / ₄	65 ¹ / ₂	+ 1 ¹ / ₄
4 % Argentinië Buitenl..	57 ³ / ₄	57 ³ / ₄	57 ³ / ₄	—
5 % Brazilië 1895	56 ¹ / ₈	55 ¹ / ₂	56	— ¹ / ₈
7 % Staatsspoor	104 ⁷ / ₈	104 ³ / ₈	104 ¹ / ₂	— ³ / ₈
7 % Amsterdam	103 ⁷ / ₈	103 ⁷ / ₈	103 ⁷ / ₈	—

Vervolgens heeft de *rubbermarkt* de aandacht getrokken. De prijs voor het product is stijgend en dit heeft zich kunnen uitspreken in een betrekkelijk vaste houding voor de betrokken waarden.

Op de *petroleum-afdeeling* konden aandelen Steaua Romana een hooger koers bereiken in verband met de belangstelling van het buitenland. Overigens was hier de daling wel zeer geprononceerd.

	19 Sept.	22 Sept.	26 Sept.	Rijzing of daling.
Amsterdamsche Bank	160 ¹ / ₂	159 ¹ / ₂	156	— 4 ¹ / ₂
Koloniale Bank	122 ³ / ₄	115	111	— 11 ³ / ₄
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	145 ³ / ₄	138 ¹ / ₈	135	— 10 ³ / ₄
Rotterd. Bankvereniging ..	111 ¹ / ₂	111 ¹ / ₂	111 ¹ / ₄	— ¹ / ₄
Amst. Superfosfaatfabriek ..	90	89	89	— 1
Van Berkel's Patent	85	80	58	— 27
Insulinde Oliefabriek	12	9 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂	— 2 ¹ / ₂
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	90 ¹ / ₈	85 ³ / ₈	85 ¹ / ₈	— 5
Hollandia Melkproducten ..	196	180	180	— 16
Philips' Gloeilampenfabriek	214 ¹ / ₄	202	201 ¹ / ₂	— 12 ³ / ₄
R. S. Stokvis & Zonen	578	578	578	—
Vereenigde Blikfabrieken ..	80	78	79	— 1
Compania Mercantil Argent.	75	69 ¹ / ₂	59 ¹ / ₂	— 15 ¹ / ₂
Cultuur-Mij. d. Vorstenland	141 ¹ / ₂	124 ¹ / ₂	124 ¹ / ₂	— 17
Handelsver. Amsterdam ...	374	345	335	— 39
Holl. Transatl. Handelsver.	29 ¹ / ₂	29 ¹ / ₂	29 ¹ / ₂	—
Linde Teves & Stokvis	75	77	79	+ 4
Van Nierop & Co's Handel-Mij.	16	12 ¹ / ₄	11	— 5
Tels & Co's Handel-Mij.	45 ¹ / ₂	52	45 ¹ / ₂	— ¹ / ₄
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	145 ¹ / ₄	143 ¹ / ₄	138 ¹ / ₂	— 6 ³ / ₄
Kon. Petroleum-Mij.	453 ¹ / ₂	436	411 ¹ / ₂	— 42
Orion Petroleum-Mij.				
Afgest. Aand.	39	38	35	— 4
Steaua Romana Petroleum				
Mij. .. Afgest. Aand.	45 ¹ / ₄	46 ¹ / ₄	49 ³ / ₈	+ 4 ³ / ₈
Amsterdam-Rubber-Mij. ..	89 ¹ / ₂	90 ¹ / ₄	90 ¹ / ₄	+ ³ / ₄
Nederl.-Rubber-Mij.	44 ¹ / ₂	43	42	— 2 ¹ / ₂
Oost-Java-Rubber-Mij.	145	137 ¹ / ₂	140 ¹ / ₂	— 4 ¹ / ₂
Deli-Batavia	328	301	300	— 28
Deli-Maatschappij	317 ¹ / ₄	301	294	— 23 ¹ / ₄
Medan-Tabak-Maatschappij	324	298	297	— 27
Senembah-Maatschappij ...	429	400	401	— 28

De *scheepvaartmarkt* was bepaald gedemoraliseerd, hetgeen aanvankelijk werd veroorzaakt door de bekende omstandigheden van de Kon. Holl. Lloyd. Later echter kwamen andere factoren hierbij, o.a. het beursgerucht, dat verschillende der grootere rederijen dringend kasgeld noodig hebben, hetgeen zij niet zouden kunnen verkrijgen.

	19 Sept.	22 Sept.	26 Sept.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	185	166	145	— 40
" " "gem.eig.	172	154	130 ¹ / ₂	— 41 ¹ / ₂
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij. ...	95	95	95	—
Hollandsche Stoomboot-Mij.	71	71	71	—
Java-China-Japan-Lijn	126	113	112	— 14

die verhoogde prijzen is de vraag, die bij de sterke prijsdaling verbeterd was, ook in Duitschland weder sterk afgenomen. De olieprijsen in Engeland en Nederland hebben zich sedert het zeer flauwe oogenblik van het midden der week wel eenigermate hersteld, doch volgen niet voldoende de hooge vraagprijzen voor lijnzaad.

Nederland. In deze week toonden de Nederlandsche verbruikers wat meer belangstelling voor buitenlandsche tarwe, doch van grooten omvang is de vraag niet en evenals in de vorige week kocht ook nu weder Europa weinig tarwe. Ook voor voedergraan was het aanbod grooter dan de vraag en evenals elders kon ook in Nederland de prijs zich niet staande houden. Vooral in het midden der week werd voor zeer lage prijzen verkocht. Vooral La Plata-mais werd uit aankomende booten zeer ruim aangeboden. De markt begint eenige verbetering te vertoonen, doch met de groote voorraden voor oogen en met de wetenschap, dat meer zal volgen en ook de aanvoeren van Noord-Amerikaansche mais voorloopig zeer ruim zullen zijn, blijven koopers terughoudend.

In lijnzaad is in het midden der week, toen eene zeer sterke prijsdaling intrad, eene vermeerdering in de vraag ingetreden, die echter weder verdween, toen de prijs zich herstelde. De olieprijsen geven den olieslagers geen aanleiding de weder verhoogde vraagprijzen te betalen.

SUIKER.

Door de gedurende de laatste twee weken gevallen regens zijn volgens F.O. Licht de vooruitzichten voor den biet-suikeroogst in Midden- en West-Europa weer iets verbeterd en zal men nu spoedig met het rooien beginnen.

In Duitschland is het nog niet mogelijk eenige bijkomende raming van het rendement te verkrijgen, doch twijfelt men, dat het rendementcijfer van het vorig jaar van 16,60 pCt. bereikt zal worden. In Hamburg zal op 1 October de termijnbeurs voor suiker heropend worden, terwijl op denzelfden datum de „Zwangswirtschaft" in Duitschland zal opgeheven worden; de controle over im- en export blijft echter bestaan.

In Tsjecho-Slowakije en Frankrijk zal de oogst van dit jaar bij den vorigen ten achter blijven, terwijl uit Nederland en België een verdere vooruitgang van het gewas, zoowel wat betreft gewicht als kwaliteit, gemeld wordt.

De laatste statistiek van de Engelsche Board of Trade luidt:

	Augustus		Januari-Augustus	
	1921	1920	1921	1920
Import rietsuiker	29.820	45.819	571.525	839.391
„ biet „	—	—	—	—
„ geraffineerd ..	49.761	10.875	333.702	117.302
Totaal.....	79.581	56.694	905.227	956.683
Voorraad in Entrepot ..	255.750	254.050	—	—
„ „ Raffinader.	46.600	25.500	—	—
Productie „	52.113	74.416	529.071	532.342
Binnenlandsch verbruik	111.297	92.505	925.958	808.831
Totale export	397	2.556	2.411	9.078

De zichtbare voorraden bedragen volgens F.O. Licht:

	Juli		Jan.-Juli	
	1921	1920	1919	1919
Duitschland 1 Aug.	168.680	133.417	424.046	tons
Tsjecho Slowakye 1 Juli	206.805	130.949	260.000*	„
Frankrijk 1 Juli	70.268	83.035	7.551	„
Nederland 1 Sept.	14.821	19.786	26.542	„
België 1 Sept.....	12.325	19.495	28.006	„
Engeland 1 Sept.....	322.802	403.964	403.507	„
Totaal in Europa	795.701	790.646	1.149.652	tons
V. S. v. N. A.	96.603	125.340	75.394	„
Cuba, alle havens	1.215.000	306.440	710.703	„

Totaal 2.107.304 1.222.426 1.935.749 tons
*) Raming.

Op de suikermarkten bleef de flauwe stemming in het begin der week aanhouden en liepen prijzen verder achteruit. Eene verklaring van de Cubaansche Regeerings Commissie, dat zij ook thans niet genegen is beneden 3¼ cts. te verkoopen en aan deze limite vast zal houden, gaf te New York aanleiding tot een plotselinge omslag der marktstemming, waardoor ook de Europeesche markten min of meer beïnvloed werden. De Amerikaansche termijnnoteringen luiden het laatst: 2,80 voor October, 2,55 voor December, 2,39 voor Maart en 2,45 voor Mei, terwijl „on the spot" slechts Porto-Rico suiker met 4,13 genoteerd werd.

De laatste Cubastatistiek luidt:

	1921	1920	1919
Weekontvangst t. 17 Sept.	15.000	7.778	25.911 tons
Tot. ontv. 1 Dec. '20-17 Sept.	3.200.000	3.496.007	3.750.730 „
Werkende fabrieken.....	2	3	2
Weekexport tot 17 Sept.	24.000	13.091	96.762 „
Tot. exp. 1 Jan.-17 Sept.	1.995.000	3.480.858	3.055.578 „
Totale voorraad 17 Sept.	1.205.000	301.127	639.852 „

De totale op Cuba liggende onverkochte voorraden (inclusief de in de fabrieken liggende suiker) worden op ongeveer 1.800.000 tons geraamd, waarvan 10 pCt. van buiten de onder Regeeringstoezicht staande fabrieken.

Op Java was de markt flauw gestemd en hadden in de tweede hand transacties plaats tot teruglopende prijzen, het laatst werd voor Superieur f 13,—, voor suiker No. 16/20 f 10,— per picol e.k. betaald. Aan het einde der week werd de daling der prijzen gestuit naar aanleiding van de vaste berichten uit Amerika. De producenten hebben bij den verderen loop van prijzen der suiker van dit jaar nog slechts weinig belang, aangezien zij, op eenige restanten bruine suiker na, thans met circa 23.650.000 picols hun geheelen oogst verkocht hebben. De doorsnee prijs per picol kristal bedraagt ca. f 15,50, welke prijs eene zeer behoorlijke winst laat.

In de maand Augustus werden 167.000 tons Javasuiker vanuit het productieland naar verschillende destinaties geëxporteerd, tegenover 235.000 tons in dezelfde maand van 1920.

Overeenkomstig de berichten uit Amerika vielen op de markt hier te lande aanmerkelijke fluctuaties waar te nemen. Terwijl in het begin der week per September tot f 27,— en voor November/December tot f 22¼ aangeboden werd, sloot de markt vast met koopers tot respectievelijk f 25,— en f 23,—.

NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per loopende maand	Londen			New York 96 pCt. Centrifugals
		Tates Cubes No. 1	White Java f.o.b. per	Amer. Granulated c.f.	
			Sept./Oct.	Sept./Oct.	
		Sh.	Sh.	Sh.	\$ cts.
21 Sept. '21 f 26 ⁷ / ₈		57/6	19/6	24/6	4,86 ¹⁾
14 „ '21 „ 29		61/-	20/6	27/-	4,86 ¹⁾
21 Sept. '20 „ —		116/-	70/-	—	10,76
21 Sept. '19 „ —		64/9	51/-	—	7,28
11 Juli '14 „ 11 ¹¹ / ₃₂		18/-	—	—	3,26

¹⁾ Nom.

RUBBER.

De markt vertoonde gedurende de afgelopen week een verbetering in prijzen en de stemming was levendiger. Er was eenige vraag van Amerikaansche zijde voornamelijk voor standaard soorten.

De Amsterdamsche inschrijving had een tamelijk gunstig verloop en circa 600 tons van de 800 tons werden verkocht.

De noteringen zijn: einde voorafgaande week:

Prima Crêpe loco	50	c.	46 ¹ / ₂ c.
„ „ Oct./Dec.	51 ¹ / ₂	„	47 ¹ / ₂ „
„ „ Jan./Maart	53	„	50 ¹ / ₂ „
Smoked Sheets loco	50	„	44 ¹ / ₂ „
„ „ Oct./Dec.	50 ¹ / ₂	„	46 „
„ „ Jan./Maart	52	„	48 ¹ / ₂ „

26 September 1921.

VERKEERSWEZEN.

RIJNVAART.

Week van 19 tot 26 September 1921.

Wegens grooter aanbod dan vraag naar scheepsruimte bewogen de ertsvrachten van Rotterdam naar de Ruhrhavens zich in dalende richting; in het begin der afgelopen week werden deze met f 1,65, einde der week met f 1,10 per last bij ¼ lostijd genoteerd. De daghuur kon zich op 3½ cents per ton gedurende de afgelopen week handhaven. Het sleeploon Rotterdam-Ruhr bedroeg in het begin en midden der week 45 cents, einde der week 60 cents per last.

Het sleeploon Ruhr-Mannheim bedroeg onveranderd Mk. 22,— per last, terwijl de vracht voor exportkolen van de Ruhrhavens naar Rotterdam eveneens op 50 cents per ton met vrij sleepen genoteerd bleef.

Scheepsruimte van Ruhrort naar den Bovenrijn (Mannheim) werd onveranderd tegen een vaste vracht van Mk. 18,— aangenomen.

Het water in den Rijn is eenigszins gedaald; Cauber Pegel noteerde einde der week Meter 1,08.